

منصور ملک

آرامان بی گی ساء
وینرو

۶۱ مان اڌري ويندو سانءِ

(شاعري)

منصور ملڪ

سند ادبي اڪيڊمي، ڪراچي

هن ڪتاب جا حق ۽ واسطا ليکڪ وٽ محفوظ

ڪتاب جو نالو: الا مان آڌري ويندو سانء

موضوع: شاعري

مصنف: منصور ملڪ

ڪتاب نمبر: 11

ٽائيل ڊزائين: جي.اين قاضي

چاپو پهريون: سيپٽمبر 1999ع

ڇپائيندڙ: سنڌ ادبي اڪيڊمي، ڪراچي

فون: 7782597

ڇپيندڙ: الجنت پريس فون: ۷۷۷۳۲۸۰

ڪمپوزنگ: ورڊس ڪمپوزر

6/92، غفور چيمبرس، عبدالله هارون روڊ

صدر ڪراچي فون: 7771618

قيمت: -/ 100 روپيا

وائِي

پونءِ نہ آئي ڀانءِ،

الا مان اڏري ويندو سانءِ!

مون سان جاڙ نہ ڪر اوجيڏا، سچ ٿو آءُ چوانءِ،

الا مان اڏري ويندو سانءِ!

ڳائي منهنجا گيت پيو پو، مونکي ياد ڪجانءِ،

الا مان اڏري ويندو سانءِ!

شيخ اياز

ارپنا

- جيگل امڙ جي نانءُ
جيڪا مٽيءَ ماءُ جي جهوليءَ ۾ آرامي آهي.

- پنهنجي ننڍي پيءُ ”بابوءَ“ جي نانءُ
جيڪو وقت کان اڳ اسان کان وڃڙي ويو.

- بابا سائينءَ جي نانءُ
جنهن جي پاڇهه جو هٿ اڃا تائين مون مٿان آهي.

۴

- هُن جي نانءُ
جيڪوئي منهنجي شاعريءَ جو محور آهي
جنهن جو ڪو به نانءُ نه آهي
جنهن جا الاهي نانوَ آهن -
جن جي ڇانوَ مون مٿان
سدائين رهي ٿي.

منصور ملڪ

ترتيب

7	ستار	1. خام خيال
11	ركيل مورائي	2. مهاڳ
21	منصور ملك	3. تون هي تون
33		4. غزل
113		5. وايون
133		6. نظم
152		7. هائيكا
155		8. آزاد نظم
165		9. قطعات

خام خيال

ڏات، ڏانءَ جي محتاج نه ٿيندي آهي، پر ڪڏهن ڪڏهن ڏانءَ، ڏات جو ڳيجهو بڻبو آهي. ڇاڪاڻ ته ڪيترائي خيال، خوبصورت روپ وٺڻ لاءِ آتا هوندا آهن، پر ڏات جي ٽيڪ نه هئڻ ڪري، بنا تڙڻ جي مرجهايل مڪڙيون بڻجي، گهوماتا کائي کائي، نيٺ ساڻا ٿي، ڇڻي، فضا ۾ وڪري ويندا آهن. جيتوڻيڪ لفظ پٽ ڳيرن جيان ڳتڪاريون ڪندا، جهلن ۽ مصراعن جي ڪوڙڪين مٿان ڦيرا پائيندا رهندا آهن، پر اهي ڪوڙڪيون ڏات جو ڏي ۽ چاڙهه نه ملڻ ڪري، انهن پٽ ڳيرن کي جهٽي نه سگهنديون آهن.

جڏهن ڏات ۽ ڏانءَ جو سنجوڳ ٿيندو آهي ته خيالن ۽ جذبن جو اظهار لفظن جي مالهاڻن مان ٿيڻ لڳندو آهي، پوءِ اهي لفظ پيار ٿيندا آهن، پرياءُ ٿيندا آهن ۽ ڪڏهن نفرت جو نماءُ ڪندا آهن ۽ اسان جي دوست بدر قريشيءَ چواڻي؛

اسان جڏهن پي لکيا
لفظ جاڳي پيا.

پوءِ جڏهن لفظ جاڳي پوندا آهن ته انسان جون نندون نهوڙي
نيندا آهن ۽ خوبصورت نظر، بهترين نشر جنم وٺندا آهن. انهن کي
پنهنجي اندر جي آويءَ ۾، پيڙائن ۽ يوگنائن جي توت تي سيڪي، ريتو
ڪري، جڏهن ڪو شاعر، اديب، لفظن کان ڳالهائيندو آهي ته هر
پڙهندڙ جي اندر ۾ ڇپ هڻي ويٺل گونگن جذبن ۽ اڌمن کي اظهار
خاطر هڪ سهارو ملي ويندو آهي. انسان کي هر وقت ڪنهن نه ڪنهن
سھاري جي ضرورت پوندي آهي. ان سھاري ڏيڻ لاءِ ڪڏهن ڪن ٻانھن
جي وراڪي جي ضرورت محسوس ٿيندي آهي ته ڪڏهن سندر گيت،
غزل يا ڪنهن نظر کي سھارو بڻائي، انسان ڏک جا ڏونگر ڌاري
وجھندو آهي.

”آڏو ٽڪر ٿر، متان روم رتيون ٿين.“

هاڻ اها سڄي تمھيد جنھن لاءِ ٻڌي اٿم، اهو آهي اسانجو
دوست ”منصور ملڪ“. جنھن وٽ جڏھن عشق آرائينءَ جيئن جھول
پري آيو ته هن ست بسر الله پڙهي، ان جي آجيان ڪئي. پوءِ ٿيو ڇا؟

لڪل عشق منھنجو ٿيو نيٺ ظاھر،

محبت جا اڌمان اٿاري ڇڏيئي

ٿيو جلوه تنھنجو جڏھن کان پرين آ،

مٿي ننڊ منھنجي اڌاري ڇڏيئي.

جڏھن نينھن، سنڱ ٿي نروار ٿيندو آهي ته عاشق کان ڇاڇا

نه وسري ويندو آهي ۽ ڪھڙا ڪھڙا الھام ٿيڻ لڳندا آهن.

شاعري نازل ٿئي ٿي،

عشق جو الھام ٿي ويو.

اسان جو هي معصوم ٻارن جھڙو يار، ٿوري تي ريجھي پوڻ

واروھوندو آهي. هن کي ريجھائڻ لاءِ پاند ڳچيءَ ۾ پائڻ جي ضرورت نه

پوندي، ڇو جو کيس هر ڀيرو رُسڻ جي عادت ڪانهي. شيخ اياز جي هن
بند جيئن:

جي نه ريجهي رڻو ته پاند ڳچيءَ پاءِ،
نينگري تو ڪيا گهڻا ٿي نات-

هي اسان جو دوست، پنهنجي پڙهائيءَ جي پياس بهائڻ لاءِ
تاشقند وڃي سهڙيو هو ۽ هر حسن جي پرستار جيان ۽ سونهن جي
شيدائين جيان، ڪيترين تان فدا به ٿيو ۽ نيٺ جدا به ٿيو. پوءِ ڪٿي
تاشقند (روس) ۽ ڪٿي سنڌ. هتي وري حسن جا حملا ٿي نرالا ته
نيهن جا نيزا به نوان. سو اسان جي دوست کي هي ڪجهه محسوس
ٿيڻ لڳو.

نه موت ٿي اچي ٿو، نه ڪا موٽ آئي،
انهيءَ حال ”منصور“ مرندي ڏٺوسين.

هتي تاشقند ۾ ته هتي هر ڪنهن کي آزادي، اتي حسن به
خيالن جيان آزاد هوندو آهي ۽ اسان وٽ، سنڌ ۾ خيالن تي به پهرا آهن.
اهڙيءَ حالت ۾ به هن يار پنهنجي خيالن کي ڪافي اڏاريو آهي ۽ هي به
سرجيو اٿس؛

منهنجو مذهب ۽ ايمان تون ئي پرين،
دين پنهنجو مٿن، ڪا چڱي ڳالهه آ.

عشق جڏهن ڌرم بڻجي ٿو وڃي ته مذهب جون سموريون
رسمون بچ سمان پاسڻ لڳنديون آهن. پوءِ عاشق جو هي حال ٿيڻ به
ڪا حيرت جي ڳالهه نه لڳندي آهي.

اسان هڪڙي بوسي جي بدلي ڪيون هن،
اي ”منصور“ سر جون سخائون سخائون.

عاشق سخي ٿيندو آهي، ڪڏهن به ڪو عاشق موذي نه ٿيندو
آهي. اسان جي دوست منصور ملڪ وٽ به سخاوت آهي.
آخر ۾ مان اوهان کي ٻڌائيندو هلان ته جيتوڻيڪ منصور ملڪ

ڪيترن پڙهندڙن لاءِ نئون آهي، پر هو نئون نڪور به ناهي، هن ايل.ايم.سي ڄامشورو ۾ پڙهائيءَ دوران، شاعريءَ سان ناتو ڳنڍيو هو. اها جاءِ ئي اهڙي آهي، جتي حسن تي ڪوبه پهرو نه هجي، جتي چوڪريون پنيورين ۽ پوپٽن جيان چوڪرن جي چوگرد ڦيرا ڏينديون هجن ته ڪنهن کي ڪاريءَ کاڌو آهي جو انهن کان نظرون چورائي سگهي. انهيءَ حسن ۽ سنڌ جي سورن جو ميلاپ ٿيو ته عبدالقيوم ملڪ، ”منصور“ ملڪ بڻجي دوستن اڳيان نروار ٿيو. هن اتي ڪاليج جي ميگزين ايڊيٽ به ڪئي ۽ ان وقت جي رسالن ۽ اخبارن ۾ سندس شاعري ڇپجڻ لڳي. اڄ اها ۽ ڪجهه نڪور لکت سهيڙي اوهان جي هٿن ۾ ”الا مان اڌري ويندو سانءُ“ جي نالي ڪتابي صورت وٺي، اوهان سان ڪجهه ونڊڻ ٿو چاهي، اميد ته اوهين کيس نراس نه ڪندا.

سنڌ ادبي اڪيڊمي ڪراچي، پنهنجو يارهون ڪتاب، ”منصور“ ملڪ جي اظهار کي ڏنو آهي. اميد ته پڙهندڙ جوڳي موٽ ڏيندا.

ستار

ڪراچي
۱۲ سيپٽمبر ۱۹۹۹ع

مهاڳ

ڊاڪٽر عبدالقيوم ”منصور ملڪ“ کي مان تڏهن کان سڃاڻان
جڏهن هو سوويت يونين تاشقند يونيورسٽيءَ ۾ اعليٰ تعليم پڙهڻ لاءِ
ويل هئو ۽ اتان سائين راشد مورائيءَ کي ڊگها ڊگها خط لکندو هئو. هو
شاعر به آهي، اها خبر مونکي ڪجهه دير سان پئي. پر سندس خط هڪ
دور جي سفر تي تاريخ هئا (افسوس جو اهي سمورا خط سائين راشد
کان هيٺ مٿي ٿي ويا) ۽ انهن خطن مون تي اهو اثر ڪيو جو آءٌ
سندس پريٽ دوست بڻجي ويس. جيتوڻيڪ هو مونکي نه سڃاڻندو
هئو ۽ مان به اڃا ننڍو ٻار هوس ۽ لکڻ مس شروع ڪيو هوم. انهيءَ
دور ۾ سندس لکيل خطن جي مفهوم سان مان تڏهن به سهمت ڪونه
هوس ۽ هاڻ به نه آهيان (جڏهن ته منصور پاڻ به اهو ڪو نه رهيو
آهي) پوءِ به انهن خطن ۾ جيڪا معلومات هوندي هئي، اها منهنجي
ننڍي ذهن کي سچ پچ اچرج ۾ وجهي ڇڏيندي هئي. مون لاءِ اهي خط
سندس پهرين سڃاڻپ هئا. جيڪا پندرهن ويهن سالن کان پوءِ به
برقرار آهي. ويجهڙ ۾ هڪ عجيب اتفاق ٿيو.

سنڌي ادبي سنگت ڪراچيءَ جي هفتيوار گڏجاڻين ۾ ڪجهه وقت غير حاضريءَ کان پوءِ اچڻ ٿيو. رجسٽر تي ”منصور ملڪ“ نالو پڙهي ڪجهه عجب لڳو ۽ ذهن تي وري سندس خطن جي ياد تازي ٿي وئي. ائين ٻيءَ گڏجاڻي ۾ مون ساڻس هٿ ملائي چيو ”اوهان منصور ملڪ آهيو نه؟“ هن جي ها چوڻ تي مون کيس پنهنجو تعارف ڏنو هئو ۽ ڪجهه ئي ملاقاتن بعد ائين محسوس ٿيو چڻ سالن کان ملندا رهيا آهيون، بس ڪجهه سال وچ ۾ روٽي پئجي وئي هئي سندس اڳ واري سڃاڻپ ۽ اڄ هو ڪٿي بيٺو آهي! اڄ اسين گهڻي ڀاڱي هڪ ٻئي جي خيالن جي بنهه ويجهو هئاسين ۽ ٻيءَ ڪچهريءَ ۾ ايترو ويجهو ٿي وياسين جو وچ وارو ڪجهه سالن جو مفاصلو پنهنجي اهميت وڃائي ويٺو.

اها ويجهڙائي به عجيب چئجي، اهو به اتفاق چئجي ته ”منصور“ ان بستري تي هئو، جنهن بستري تي ڪجهه ئي وقت اڳ مرشد اياز پنهنجي زندگيءَ جا اهم انڪشاف ڪيا هئا! ۽ ذري گهٽ پنهنجي پوئين سموري فڪري وابستگيءَ تان هٿ ڪڍي ڇڏيو هئو. بلڪل ائين ”منصور ملڪ“ ان ساڳئي ڪمري ۽ ساڳئي بستري تي ڪجهه لفظن جي ڦيرگير سان ساڳي ٻولي ڳالهائي هئي ۽ بلڪل ساڳيءَ طرح پنهنجي پوئين وابستگيءَ تي ڪراس لڳائي ڇڏيو هئو!

7777281 ۽ پريان ڪنهن ننڍڙي ٻار جو آواز آيو هيلو!! مون نمبر وري ورجايو .. ۽ ننڍڙي سڏ ڪري رسيور ڪنهن ٻئي کي ڏنو هيو، ادا مان ”رڪيل مورائي“ ٿو ڳالهائين، ڊاڪٽر ”منصور ملڪ“ سان ڳالهائي سگهجي ٿو؟ ۽ پريان مردائو آواز آيو، ”سائين!، ڊاڪٽر صاحب کي دل جو دورو پيو آهي. هو ستن ڏينهن کان جناح اسپتال جي دل واري شعبي ۾ آهي. مان حيران هوس، ان ئي شام جو ڪارڊيو ويسڪيولر 2-C.C.U ۾ بيٺ ڊاڪٽر تي مان ”منصور ملڪ“ سان ڪچهري ڪري رهيو هوس. هو ان ئي جڳهه تي هئو، جتي ڪجهه

عرصو اڳ مرشد اياز هئو ۽ جتي ئي مان ۽ ڪلثوم ساڻس ملڻ ويا هئاسين ۽ هن زندگيءَ جي ڪجهه نون رخن جي آگاهي ڏني هئي. اياز شايد گهڻي ڀر گهڻو به ان انيڪ کان پوءِ ئي لکيو هئو. اڄ ”منصور ملڪ“ به ان جڳهه تي آهي ۽ شايد گهڻي شاعري به ڪئي اٿائين گڏوگڏ اهو انڪشاف به ڪيو اٿائين ته هيءُ شاعري مونڪان ڪاهي طاقت لکرائي رهي آهي. جنهن کي سهيڙي نالو ڏنو ويو آهي ”الا مان اڏري ويندوسانءَ“ ڪڏهن ڪڏهن اتفاق هڪجهڙا ٿيندا آهن.

”منصور ملڪ“ کي سندس هن تجربي مان جيڪي پڙ پيو آهي، اهو ئي سندس گيان (علم) آهي جنهن مان ئي سندس روحاني اسات پجهڻ واري آهي، ڇو ته روحاني ۽ سچائي واري تعليم هتان هتان کان ملندي آهي، خاص ڪري ان ماڻهوءَ کي جنهن جو واسطو/ سلسلو منصور حلاج جي پوئلڳن سان ملندو هجي. هن ماڻهوءَ جي روحاني تسڪين يا ”ڪو ڀار ڀر“ آهي يا ”سو ڀار ڀر“ آهي ۽ ”منصور ملڪ“ في الحال پهريون رستو قبوليو آهي. جنهن سان سندس اڄ جو جيون سٺو ٿيڻ جي اميد وابستا آهي ۽ جنهن جو ئي هي ڪرشمو آهي جو ”منصور ملڪ“ هڪ مهيني اندر اسانکي شاعريءَ جو هڪ سُهڻو ڪتاب ڏنو آهي، هن موقعي تي مون کي اياز جي هڪ سٺي ياد اچي رهي آهي.

عشق اسان وٽ آرائينءَ جيئن آيو جهول ڀري.

ڪوئي ڪيئن ڪري.

ساڳي وقت ”منصور“ جو هڪ شعر به اڀري آيو آهي.

هڻي ڏاڍي بيچين حياتي،

”هن“ جي آئي نيٺ ڪلڻ ٿيو.

”هن“ لفظ کي سمجهڻ گهرجي ۽ جڏهن اهو سمجهه ڀر اچي

ويو تڏهن منصور جي شاعري جو وڏو حصو سمجهه ڀر اچي ويندو.

سوهي، سوهو، سوپرڻ سوپسام.

(شاه)

ڀٽائي جي ست وانگي منصور جي شاعريءَ جو محور ”هو“ آهي. ان ڪري ”منصور“ پنهنجي شاعريءَ جي سمورن اشارن، ڪنائين، تشبيهن ۽ تمثيلن ۾ ”هُن“ سميت موجود آهي. ۽ ”هو“ ئي آهي جو سندس شاعريءَ جي هر رنگ ۾ نمايان آهي.

منصور ملڪ اڄ جتي آهي ان مان اهو اندازو لڳائڻ آسان آهي منجهس قدرتي شاعراڻي ذات ته موجود هئي، پر ان جو ظهور ”هُن“ کي پسڻ کان پوءِ ئي ٿيو آهي، ائين آهي ڇا ته ”منصور“ ملڪ کي ڪجهه ٻيو به ڪيندو هُئو؟ جنهن جي حاصلات کيس ڪٿان کان ڪٿي پٽڪايو آهي. (ذهني ۽ نظرياتي طور) پر کيس جيڪي ڪجهه جتان ملڻو هُئو، اهو کيس اتان ئي مليو آهي. ڇو ته سندس سموري شاعري پڙهڻ کان پوءِ مان جنهن نتيجي تي پهتو آهيان، اهو هيءُ آهي ته: کيس جتان جيڪي ڪجهه ملڻو هُئو اهو ملي چڪو هُئو. ”هُن“ وٽان کيس جيڪي مليو آهي، اهو بنهه الڳ ٿلڳ آهي. کيس اڳ ۾ جتان به ڪجهه مليو اها سندس مستقل منزل ڪانه هئي. اها وقتي مهمان سراءِ هئي. جنهن کي به ”منصور ملڪ“ ڏاڍي اعتماد سان اظهاريو آهي. سندس پراعتقاد پرساڳڻي وقت بنهه سادگيءَ واري اظهار پويان سندس دل کي لڳل گهري گهاءَ جو لڪڻ ممڪن نه رهيو آهي ۽ اهو گهاءَ ئي آهي جيڪو هن جي شاعريءَ جو جنم ڏاتا آهي جيتوڻيڪ هن پنهنجي نظرياتي وابستگيءَ وقت به ڪجهه لکيو جيڪو به هن ڪتاب ۾ شامل ڪيل آهي پرسندس تازي شعر ۽ پوئين شعر ۾ رات ڏينهن جو فرق آهي، سندس پوئين شاعريءَ ۾ دماغ جو دخل آهي ۽ تازيءَ شاعريءَ ۾ دل جو درد آهي. هونئن شاعري اها محبوبه آهي جو هر شاعر چاهيندو آهي ته سندس پيشانيءَ تي لتڪندڙ چنبيليءَ جهڙين چڳن کي ڇهي سگهي، سندس گلابي ڳچيءَ ۾ ٻانهون وجهي جهومي سگهي، سندس نگاهن جي خمار کي پنهنجي اکين جي پيالن ۾ اوتي سگهي، سندس ڳاڙهن چپن کي چمي سگهي، سندس سرير کي پاڪر ۾ ڀري بادلن جي بلندين

تائين ڪشي وڃي ۽ جڏهن سندس ڇپن تي مرڪ ايندي آهي تڏهن
ڪائنات جهومي اٿندي آهي.

”منصور ملڪ“ جي شاعريءَ ۾ سندس خانگي درد ڪُجهه
وڌيڪ جڳهه والاري آهي، اهو ان ڪري به جو هر تخليقڪار جي
سرجڻ پويان هن جو خانگي درد ئي آهي، جو بنيادي اهميت رکي ٿو.
هونئن سندس سموري شاعري پڙهبي ته ان ۾ گهر جو غم، ڳليءَ جي
ڳڻتي، ديش جو درد، انسانيت جي ڪرندڙ حالتن تي افسوس جو اظهار
به ملندو.

هڪ امڪان اهو به آهي ته اڄ جو سنجيده پڙهندڙ ”منصور
ملڪ“ جي سموري شاعري پڙهڻ کان پوءِ اهو چوي ته شاعر صنفن ۽
موضوعن جو توازن برقرار نه رکي سگهيو آهي؟ ته ان لاءِ وري به هن
شاعريءَ کي ۽ شاعر کي سندس ارد گرد ڏسڻو ۽ ڄاڻڻو پوندو، مٿين
حوالي ۾ مان هڪ وضاحت ڪندو هلان ته اسان جي هن شاعر دنيا جي
مختلف ٻولين جي ادب جو مطالعو ڪيو آهي ۽ ڪافي ٻوليون ڄاڻي به ۽
گهڻائي ملڪ گهمي به آيو آهي، خاص ڪري اولهه وارا ملڪ، ان
سموري روڻداد هن شاعرتي ادبي طور اهو اثر وڌو آهي جو هو پنهنجي
شعري صنفن سان انصاف نه ڪري سگهيو آهي. مثال طور سندس وايون
صنف جي لحاظ کان وايون آهن پر موضوع جي لحاظ کان نظم جي
ويجهو آهن، سندس ڪجهه غزل به غزل جي فارم ۾ لکيل نظم آهن،
اهو سندس ٻاهرئين مطالعي جو سندس شعري صنفن سان ڏاڍا آهي ضرور
پر ان جو ڏوهه به شاعر تي گهٽ آهي. اهم سبب اهو آهي ته ”منصور“
ملڪ ويهارو کن ورهيه ادبي دنيا کان ڪٽيل رهيو آهي جنهن ڪري
سندس اندر جو فنڪار ڪُجهه وقت خاموشيءَ جي ننڊ ۾ سٽل رهيو،
هاڻ جڏهن ڪنهن نازنين جي نهار سندس دل جو دروازو کڙڪايو آهي
ته سندس اندر وارو شاعر پنهنجي سموري آب تاب سان ۽ سموري
شاعراڻي حسناڪيءَ سان اسان آڏو آيو آهي.

اسانجو پڙهندڙ جيڪڏهن اهو چوي ته اسانجي هن شاعر جو لهجو اڄ جو مروج لهجو نه آهي ته ان لاءِ به مان مٿي ڄاڻائي آيو آهيان ته اسانجو هي شاعر ٻاهرئين ادب لڳاپيل هئڻ ڪري ۽ ٻاهر رهڻ ڪري پويان ويهارو ورهيه سنڌي شعري ادب سان لاڳاپي ۾ نه رهيو آهي ان ڪري کيس اڄ جي مروج شاعراڻي لهجي جي پروڙ گهٽ آهي. سنڌي شاعري اڄ جنهن تڪاڻي جي ضد ۾ آهي اهڙي اڳ ۾ نه هئي، اڄ جي سنڌي شاعري روايت کان هتي، ڪنهن به اجائي وڌاءِ ۽ ٺاهه ٺوهه کان سواءِ، بلڪل سهج سڀاءِ ٻوليءَ ۾ (تڪي يا مٺي) پرنج احساس جي سطح تي اچي بيٺي آهي خاص ڪري غزل!

اڄ جو غزل پنهنجو پاڻ ۾ اڄ جون سموريون ڪڙيون توڙي مٺيون حقيقتون ضم ڪري ويو آهي ۽ ڏاڍي بردباريءَ سان اهو بار ڏوٺي رهيو آهي. ائين به نه آهي ته ڪو ”منصور ملڪ“ ان سموري غزل جي يا سنڌي شاعريءَ جي ماحول کان اڻ واقف آهي سندس هيٺ ڏنل غزل جا بند اڄ جي سنڌي غزل جي لهجي جي پورائي ڪن ٿا.

جيڪو چوڻ چاهين ٿو ٻول
منڙا پنهنجا چيڙا ڪول
شيشي جهڙي منهنجي دل
ڇوڻو کيڏين سمجهي ٿول

پنهنجي زلفن جي پاڇي ۾
هڪ گهڙي آرام ڪرڻ ڏي

تنهن هوندي به ”منصور ملڪ“ جنهن دور ۾ باقائدي لکيو، ان سڄي دور جي شعري ادب جي سندس شاعري تي اڻ مٽ ڇاپ آهي سندس گهڻي شاعري ان دور جي نمائندگي ڪري ٿي. ان دور جون سياسي حالتون جن جي ضد ۾ سنڌ رهي آهي، ان دور جو مروج لهجو

فکر سڀ جو سڀ سندس شاعريءَ ۾ زوردار نموني اڀري بيٺو آهي. اڄ جي پڙهندڙ جي تقاضا جي باوجود جيئن ته هي ”منصور ملڪ“ جو پهريون ڪتاب آهي، ان ڪري سندس پوئين دور جون سموريون لکڻيون هن ڪتاب ۾ شامل ڪيون ويون آهن، جيئن اهو دور به رڪارڊ ٿي رهي ۽ اهي لکڻيون به محفوظ رهن، پوئين شعرن کي هن ڪتاب ۾ شامل ڪرڻ مان هڪ ٻيو فائدو اهو به ٿيندو ته پڙهندڙ شاعر جي شعري ارتقا جو اندازو بخوبي لڳائي سگهندو. ڪتاب ۾ شامل نظر ۽ وايون لڳ ڀڳ ان دور جون آهن جنهن کي سنڌ جو اونداهو دور چئجي ته وڌاءُ نه ٿيندو. ون يونٽ وارو دور ۽ ان کان ڪجهه پوءِ وارو دور اهو به شعر واضح ڪن ٿا. منصور ملڪ بنيادي طور ساهتي پر ڳڻي جو آهي، ان ڪري سندس ٻولي صاف سهڻي، لهجو سُرل، سڌو، اظهار ۾ سادگي ۽ گاڏڙسڃاڻي. مان سمجهان ٿو منصور جو سادو اظهار ئي سندس سچي فنڪار جي ضمانت ڏئي ٿو.

منصور جا ڪجهه غزل پڙهي انهن جي ڪافي ۽ ردیف تي سوچي سندس شاعريءَ جي فن تي ظابطي هجڻ جو اندازو به ڪري سگهجي ٿو. مثال طور هيءُ غزل

سنڌ جا ڪيت ۽ گهر سلامت-

شال رهن، سي بر سلامت-

سنڌڙيءَ جا اوجنگي دودا،

ٽنهنجي پڳ جا وڙ سلامت-

مٿين غزل جو قافعو ۽ ردیف جيتوڻيڪ ٻار ٻار استعمال ٿيو آهي. تڏهن به منصور جي اظهار کي ڏسي ۽ شعر ۾ قافي ۽ ردیف جي مضبوط جڪڙ کي ڏسي اهو اندازو لڳائي سگهيو ته کيس فن جي ڄاڻ به آهي، اصل ۾ جنهن انداز سان پڙهندڙ شاعري پڙهي ٿو يا جيڪي پابنديون هو شاعريءَ تي لڳائي ٿو، انهن جي شاعر کي ڄاڻ نٿي رهي، پر هن ڪتاب ۾ شاعر حرفن کي ڪيرائڻ يا حذف ڪرڻ واري اجازت

مان ڪجهه وڌيڪ فائدو ورتو آهي، ٻيو ته هن شاعر ڪجهه غير مروج وزنن تي به لکيو آهي، جيڪي اڄ جي پڙهندڙ جي نيسٽ جا نه آهن يا پڙهندڙ جي ظابطي هيٺ فوري نٿا اچن مثال طور هي غزل
 دلڙي ڦري دلبر پوءِ ڌڪارڻ به چڱو ناه!
 پياڻن نه پڇي ٿو ته ڌٽارڻ به چڱو ناه!

يا

هن سان گڏ رقيب آهي ڇو؟
 گلن سان گڏ ٿيو خار ڇو؟

مان ورجاڻيان ٿو ته

”الاماڻ اڏري ويندو سانءُ“ ڪتاب اهڙن شعرن جو مجموعو آهي، جن کي پڙهي اسانجو پڙهندڙ ڪنهن به مونجهاري ۾ پوڻ کان آجو رهندو هن ڪتاب جي گهڻن شعرن ۾ اڄ جي زندگيءَ جي نعمت ۽ اڌيت سوچ ويچار / ۽ آچار وهنوار / رشتن جي نئين تشريح جون ڪيئي تصويرون شامل آهن، جن ۾ جدت جا سنڌي لفظ / فقرا ۽ فيشن زده موضوع غير حاضر آهن، جنهن ڪري شعر پڙهندي اجنبيت جو احساس نٿو اُپري ۽ نه وري مالي خوشحاليءَ جي نمائش ظاهر ٿئي ٿي، البت ڪٿي ڪٿي شاعر جي خوشمزاجي شعر ۾ گسي اُٿي آهي، جيئن ته هيءُ شاعر جو پهريون ڪتاب آهي، ان ڪري هيءُ سندس پهرين سڃاڻپ آهي، اها سڃاڻ ڪيترو اثر دار رهي ٿي ان جو انتظار آهي. اصل مسئلو ان سڃاڻپ جي احساس ڏيارڻ جو آهي، ۽ اهو احساس اهو آهي ته هنن شعرن ۾ ذهني ولوڙ جي بوءِ نه ايندي، نه لفظ بازي نه ترڪيب جون ڪثرتون ۽ ڪمال، مطلب ته هيءُ شاعري مصنوعات جي عيب کان آجي نظر ايندي.

۽ اهي چند خصوصيتون ئي آهن جيڪي شاعر جي معيار / درجو مقرر ڪرڻ ۾ هتي ڏين ٿيون شهيد عبدالرزاق سومري جي نانءُ هڪ نظم ۽ مولانا عبیدالله سنڌي جي حضور ۾ هڪ نظم پڙهي ڏسجن يا

منصور جو ن وايون - جن جي ٻولي به سنڌ جي ڳوٺاڻي جيان سادي
سڀاڃي ۽ معصوم آهي.

هر شاعر پنهنجي سڃاڻ پاڻ جوڙيندو آهي، سندس درجو /
معيار جو ماپو سندس لکڻين/ شعرن مان ئي ملندو آهي ۽ نه ٻاهرين
وسيلن جي ذريعي جيئن عهدا ۽ انعام وغيره . مٿين غير ادبي ماپن تي
ڪنهن به تخليقڪار جي تخليقن کي اعليٰ سڏڻ يا گهٽ معياري سڏي
لوئڻ ۽ ڪجهه اهڙي قسم جا ٻيا رنگين / اڍنگا طريقا.

سٺي يا اعليٰ شاعر جي سڃاڻ سندس موضوع - فڪر لهجي -
فن جي پختگي، زبان جي استعمال - طرزِ بيان مان ظاهر ٿئي ٿي/ ان
سان جڙي ٿي، ۽ اهڙي سڃاڻ پيدا ڪرڻ لاءِ اڀياس ۽ مشق جي سخت
ضرورت پوي ٿي، ان کان اول اهم نقطو اهو آهي ته شاعر ۾ تخليقي
قوت جي شمع روشن هجي، جيڪا منصور ملڪ ۾ ڪنهن حد تائين
آهي، پر سوال آهي، ته هو پنهنجي اهڙي مضبوط سڃاڻ جوڙي سگهيو
آهي؟ مان سمجهان ٿو ته هو ان تجربتي (process) مان گذري رهيو
آهي، ان کان گهڻو پري ڪونهي، پر پوءِ به کيس اڃا ڳڀل پنڌ ڪرڻو
آهي. ڪي ليکڪ ته بنا وڪ ڪئي ئي ماڳ تي پهچڻ جي دعويٰ ڪندا
آهن، منصور اهڙي ڪنهن به خوش فهميءَ ۾ مبتلا ڪونهي نه ئي هن
”وڏي“ هجڻ جو پرم پاليو آهي.

اهو به ممڪن آهي ته ڪي اديب منصور ملڪ کي نراشاواڌي
ڪوٺين- پر اتي به هو اهو وساري ٿا ويهن ته جيترو ڪو زندگيءَ کي
ويجهڙائيءَ سان ڏسندو ۽ سوچيندو اوترو ئي کيس حيات جي هر روشن
گوشي ۾ اوندهه نظر ايندي، ان ڪري شاعر کي غم پرست يا
نراشاواڌي ڪوٺڻ بجاءِ حقيقت پرست ڪوٺڻ ئي ٺيڪ/ درست ٿيندو،
چو ته هو جيڪي ڪجهه ڏسي وائسي ۽ محسوس ڪري ٿو، ان جي ئي
لفظن ۾ عڪاسي ڪري ٿو. ”منصور“ ملڪ جي هن ڪتاب کي پڙهي
اهو احساس شدت سان محسوس ٿئي ٿو ته منصور پنهنجي جذبات،

سوچ، فڪر جي اظهار ۾ خود سان ايماندار آهي، پوءِ اهو ڪنهن کي وڻي توڙي نه وڻي ۽ اهو رويو ئي کيس اڳتي هلي سنڌي شاعريءَ جي هن خوبصورت گلدستي ۾ هڪ خوبصورت گل جي نجي سڃاڻپ بخشيندو۔ اها اسانجي آس آهي.

مونکي اميد آهي ته منصور ملڪ جو هيءُ ڪتاب ”الامان اڌري ويندو سانءُ“ سنڌي شاعريءَ جي سنجيده پڙهندڙن وٽ پنهنجي انفرادي اهميت اوس مائيندو.

۽ اياز جي مٿين ست جي ٻاجهه جو هٿ اڳتي به منصور جي شاعريءَ تي رهندو ۽ بس!

رڪيل مورائي

1 سيپٽمبر 1999ع

بسم الله الرحمن الرحيم

تون هي تون.....

اڄ جڏهن مان پنهنجي ڪتاب جي باري ۾ ڪجهه لکي رهيو آهيان تڏهن محسوس ٿي رهيو آهي ته لکڻ ۽ پڙهڻ شروع کان وٺي منهنجي طبيعت جو حصو رهيو آهي. 66-1965ع جي دوران مان روزانه عبرت اخبار ۾ هفتيوار ”پارڙن جي باري“ ۾ لکندو هوس، انٽر گورنمنٽ ڪاليج نواب شاه مان ڪيمر، جتي سنڌيءَ جي پروفيسر احمد ميمڻ صاحب (هالا واري) سنڌي شاعري ۽ ان جون صنفون وغيره خوب سيکاريون ۽ پوءِ مان 1970ع ۾ ڪاليج جي مخزن جو جوائنٽ ايڊيٽر ٿيس. نواب شاه جي شاگردي واري دور ۾ سنڌي ادبي سنگت جي هفتيوار گڏجاڻين ۾ پڻ شرڪت ڪندو رهيس جتي نور عباسي، بشير ڀڳهيو ۽ عبدالحڪيم ارشد سان ميل جول ٿيو. انٽر سيڪنڊ ڪلاس ۾ پاس ڪرڻ سبب ميڊيڪل ڪاليج ۾ داخلا نه ٿي سگهي

لحاظ S.V کورس ڪرڻ لاءِ سڪرنڊ جي ٽيچرس ٽريننگ ڪاليج ۾ داخلا ورتي جتي راشد مورائي، مثل ڪمالاڻي، حاڪي جويو، تاج جويو ۽ ٻين سان واقفيت ٿي جيڪا اڳتي هلي دوستيءَ ۾ تبديل ٿي. هي اهو وقت هو جومون ڪچو پڪو لکڻ شروع ڪيو. ان جي اصلاح ڪڏهن راشد ته ڪڏهن تاج ڪندو هو ۽ اهڙي طرح سڪرنڊ ۾ سنڌي ادبي سنگت جي گڏجاڻين ۾ حصو وٺندو رهيس. هي وقت ون يونٽ توڙي تحريڪ جو هو تنهنڪري شاعري ۾ قوم پرستي ۽ وطن دوستيءَ جو عنصر اڀري اچڻ فطري هئو.

سڪرنڊ ۾ سنگت جي مشوري سان ”منصور“ تخلص پيو. S.V فرسٽ ڪلاس ۾ ڪرڻ بعد مونکي اسماعيل ڀنڊ اسڪول ۾ ماستري جو آرڊر مليو هي اسڪول نواب ولي محمد کان چار پنج ڪلو ميٽرن جي فاصلي تي ڪڇي ۾ هو هتي ست اٺ مهينارهن دوران مون کي سنڌ جي اصل خوش ڪيڪر کان علاوه راڄوڻن ۽ چورائين فيصلن ڏسڻ ۽ ٻڌڻ جو ويجهڙائي کان مشاهدو ماڻڻ جو اتفاق ٿيو. اهو به منهنجي زندگيءَ جو هڪ سٺو تجربو هو جيڪو اڳتي هلي شاعريءَ تي ڪنهن نه ڪنهن طرح ضرور اثر انداز ٿيو. اديب سنڌيءَ جو امتحان مصطفيٰ اورينٽل ڪاليج نوان جتوئيءَ مان فرسٽ ڪلاس ۾ پاس ڪيم. انٽرجيڪا پيهر ڏني هيم ان ۾ فرسٽ ڪلاس ۾ پاس ٿيس ۽ اهڙي طرح ماستري تان استعيفا ڏئي مون لياقت ميڊيڪل ڪاليج ۾ داخلا ورتي ڊاڪٽريءَ جي سخت پڙهائيءَ سبب ادبي سنگت سان رابطو ته نه رهي سگهيو پر تنهن هوندي به ڪنهن حد تائين لکڻ پڙهڻ جو ادبي ذوق ڪوشش ڪري برقرار رکيو آيس.

پنهنجي آخري سال MBBS/78-1977ع ۾ ڪاليج جو ميگزين سيڪريٽري چونڊجي ويس ۽ ”لياقت“ مخزن ترتيب ڏنو. ان عرصي دوران ٽماهي ”لطيف“ پڻ شروع ڪيم جنهن جو صرف هڪ پرچو ڪڍي سگهيس. ان سڄي عرصي دوران منهنجي شاعري ۽

ڪهاڻيون مختلف رسالن جهڙوڪ پيغام ، مارو ، لطيف ، سهڻي ۽ اڳتي
 قدم وغيره ۾ ڇپجنديون رهيون. هتي وري جيڪي ادبي دوست ٿيا انهن
 ۾ مولابخش جوڻيجو ، سليمان سولنگي ، عزيز ٽالپر ، نسرین جوڻيجو
 ، سرچند هرجاڻي گهاٽل ، محمد خان مخمور ، عنايت بلوچ ، خليل
 قاضي وغيره شامل هئا. ميگزين سيڪريٽري جي حيثيت ۾ 4 ڊسمبر
 1977ع تي ايل. ايم. سي جي لطيف هال ۾ سنڌي ادبي ڪانفرنس
 منعقد ڪرايم، جيڪا ٽن نشستون يعني پهرين مشاعري جي نشست
 ٿي، جنهن جي صدارت تنوير عباسي ۽ مکيه مهمان استاد بخاريءَ جن
 هئا، ٻي نشست ڪهاڻين ۽ مقالن جي هئي، جنهن جي صدارت مولانا
 غلام مصطفيٰ قاسمي ۽ مهمان خاص ظفر حسن جن هئا. ٽين ۽ آخري
 نشست راڳ رنگ جي هئي، جنهن جي صدارت اي.ايڇ ڪريم ميمڻ
 صاحب جن ڪئي. ”سنڌي ادبي ڪانفرنس“ جي رپورٽ ٽئين ٽهي
 فيبروري 1978ع واري پرچي ۾ شايع ٿي.

1979ع ۾ جناح اسپتال ڪراچيءَ ۾ منهنجو ميڊيڪل
 آفيسر جو آرڊر ٿيو جتي ست اٺ مهينا ڪم ڪرڻ بعد منسٽري آف
 ايجوڪيشن اسلام آباد منهنجو نالو اعليٰ تعليم لاءِ روس ۾ تجويز
 ڪيو ۽ اهڙي طرح جناح اسپتال مان استعيفا ڏئي 9 - ڊسمبر 1979ع
 تي ڪراچيءَ کان ماسڪو لاءِ روانو ٿيس. ٽي ڏينهن ماسڪو ۾ رهڻ
 بعد مون کي تا شقند روانو ڪيو ويو مان لاڳيتو ڇهه سال رهيس انهن
 ۾ هڪ سال روسي ٻولي سکڻ ، ٻه سال ڊ پلوما ۽ ٽي سال ڊاڪٽريٽ
 (Ph.D) شعبه بيهوشي ۾ لڳا . انهن ڇهن سالن دوران گرمين ۽
 سردين جي وٽڪيشن ملندي هئي جنهن جو فائدو وٺندي مون ڪي
 پنڌرهن سورهن ملڪ گهمي ورتا. انهن ۾ زياده تر (EAST ۽
 WEST يورپ جا ملڪ شامل آهن) چاليهه ڏينهن (26 آگسٽ
 1981ع کان 4 آڪٽوبر 1981ع) آمريڪا جو سير ڪيمران دوران
 ڪئيڊا جي شهر ڪرين بروڪ ڏسڻ جو پڻ موقعو مليو. ٻه دفع

افغانستان ڏسڻ جو اتفاق ٿيو ۽ هڪ دفعو انڊيا مان گذريس. انڊيا ۾ ٻن هفتن جي قيام دوران الهاس نگر گهمڻ ويس، جتي موهن ڪلپنا، ڊاڪٽر ارجن سڪايل ۽ پروفيسر هيرو شيو ڪاڻي سان ڀرپور ڪچهريون ٿيون. بمبئيءَ ۾ ماسٽر چندر، اتر ۽ سندري سان گڏجاڻي ٿي. واپس ايندي دهليءَ ۾ هريڪانت چينواڻي سان روح رهاڻ ٿي. هنن ملاقاتن ۾ سنڌ جي سياسي ۽ سماجي صورتحال عمومي طور ۽ ادبي صورتحال خصوصي طور بحث هيٺ آيون. سنڌ لاءِ سڪ ڏاڍي ڏنل. هند ۾ ٻه هفتا رهندي جتي خوشي به اتر جو هيڏي بلند پايه جي سنڌي اديبن سان ملاقاتون ٿيون، اتي ڏک ان ڳالهه جو اتر جو مولانا ابوالڪلام آزاد ۽ مرزا غالب جي مزارن تي حاضري نه ڀري سگهيس ۽ نه وري تاج محل جو ديدار ڪري سگهيس.

اهڙي طرح روس ۾ ڇهه سال رهندي جتي سمر قند وڃي تيمور لنگ جي مزار ته ڏسي آيس پر اتي افسوس اهو به اتر جو نه ته لين گراڊ ڏسي سگهيس ۽ نه وري پنهنجي پسنديده شخصيت راسپوتين جي مزار تي وڃي سگهيس. هتي به ڪجهه ويزا وغيره جون رڪاوٽون هيون، جنهن سبب اهي خواهشون پوريون نه ٿي سگهيون. مجموعي طور ايترن ملڪن جي تن تنها ڪيل سفر، جنهن ۾ ڪڏهن راحتون هيون ته ڪڏهن پريشانين به هيون، جن پنهنجي خيالن ۽ سوچن ۾ ڪافي اضافو ڪيو. تقريباً هر ملڪ ۽ شهر مان پنهنجي سفر جو تفصيلي خط راشد مورائي ڏانهن ئي لکندو رهيس، جيڪي راشد کان وڃائجي / هيڏي هوڏي ٿي ويا آهن. جنهن جو مون کي نهايت ئي افسوس آهي. 5- نومبر 1985ع تي روس مان ڪورس مڪمل ڪري ڊگريون وٺي وطن واپس وريس. جنوري 87ع کان ڪراچيءَ ۾ لوڪل گورنمينٽ جي اسپتال سويراج ميٽرني هوم ۾ سينيئر اينسٽيٽسٽ جي حيثيت ۾ ڪم ڪري رهيو آهيان. وچ ۾ ٻه سال کن (92-1990ع) پيپلز ميڊيڪل ڪاليج نوابشاهه ۾ اسسٽنٽ پروفيسر طور شعب

بيھوشي ۾ پڻ ڪم ڪيو.

6 مارچ 1993ع تي پهريون ڏل جو دورو پيو. 25 ڏينهن نوابشاهه اسپتال جي آءِ. سي. يو (I.C.U.) ۾ رهيس. هن حادثي کانپوءِ مون محسوس ڪيو ته منهنجي خوشين جا ڏينهن ختم ٿيا ۽ مصيبتن ۽ تڪليفن جو دور شروع ٿيو ۽ پوءِ مان مسلسل - ذهني توڙي جسماني طور بي چين رهڻ لڳس ۽ هن موقعي تي مان صحت، هدايت ۽ راهنمائي لاءِ واجهائڻ لڳس. بقول منهنجي دوست جي چواڻي ته مذهب وڏي ۾ وڏو Tanqulizer آهي ۽ اتي ئي ماڻهو کي ذهني ۽ جسماني سکون ملي سگهي ٿو.

موت اٿل آهي. جڏهن اچڻو هوندو اچي رهندو. ان لاءِ فڪر مند ٿيڻ جي ڪا ضرورت ناهي. انسان مسافر آهي پر ڪائنات جي خلقيندڙ ان کي ڪنهن مقصد لاءِ پيدا ڪيو آهي هاڻي مان ڪائنات، ان جي نظام، مذهب - زندگيءَ گذارڻ جو ظابطه حيات ۽ ٻين انيڪ موضوعن تي غور و فڪر ڪرڻ لڳس. هي منهنجي لاءِ هڪ يو (U) ٽرن هو. هي اهڙو وقت هو جو مان دل جي دوا سان گڏ دين طرف به مڙندو ويس ۽ محسوس ڪرڻ لڳس ته منهنجي طبيعت ۾ آهستي آهستي بهتري اچي رهي آهي. مون مان موت جو خوف ڪيڏن ۾ جتي دين وڏو ڪم ڪيو اتي ڪجهه فلسفين به سٺي مدد ڪئي. مثال طور اسپنوزا ۽ شوپنهار وغيره قابل ذڪر آهن، جيڪي ٻئي ويدانتي مٿا ۽ انهن جو سلسلو شاهه لطيف، بلي شاهه ۽ ڪبير وغيره جي فڪر سان ملي ٿو.

اڳتي هلي مون هڪ بزرگ واتان ٻڌو ته جيستائين هيٺيون چار ڳالهيون پوريون نٿيون ٿين تيستائين الله پنهنجو قرب ۽ ويجهڙائي بندي کي نصيب نٿو ڪري. (1) رزق حلال ۽ ان جو صحيح خرچ (2) ڪوڙ نه ڳالهائڻ يعني قول ۽ فعل ۾ سچائي (3) نماز جو پابندي ۽ سان پڙهڻ ۽ ان جو حق ادا ڪرڻ (4) ٻيا نڪ ۽ صالح عمل ۽ پوءِ مون به پنهنجي زندگيءَ جو احتساب شروع ڪري ڏنو، جنهن احتساب/يعني نفس

شناسيءَ (پاڻ سڃاڻپ) منهنجي غير معمولي مدد ڪئي. جيئن جيئن مان مٿين معاملن ۾ اڳتي وڌڻ لڳس، الله جي ڪبريائي ۽ ان جي ذات ۾ يقين وڌندو ويو تيئن تيئن مان پاڻ کي ان جي قريب ٿيندي محسوس ڪيو ۽ هر طرح پاڻ کي مطمئن ٿيندي محسوس ڪيم. هن وقت قربت ان درجي تي بيٺي آهي جو ڪڏهن ڪڏهن ڪنهن اهم ۽ فوري مسئلي تي ساڻس جڏهن روح جي گهراين سان رجوع ٿيندو آهيان تڏهن مون کي سندس طرفان رهبري ۽ رهنمائي حاصل ٿي ويندي آهي.

دين جي بدولت ئي والدين جي اهميت جي خبر پئي، والده جو ته 1984ع ۾ انتقال ٿي ويو هو، سو پوءِ بنا دير جي بابا سائين ۽ مان 1998ع ۾ حج جي سعادت حاصل ڪري آياسين. هاڻي جڏهن اتان موٽي آيس ته هي اهڙو وقت هو، جنهن ۾ مان زماني جي گهڻن غير ضروري وهنوارن سان پنهنجا ناتا ٽوڙي واندڪائي جو وقت حاصل ڪيم، جنهن ۾ يا ته پڙهڻ لڳس يا لکڻ شروع ڪيم. پڙهڻ ۾ شاهه عبداللطيف ڀٽائي، شيخ اياز، استاد بخاري، احمد فراز، قتيل شفائي، غالب، سقراط، منصور هلاج، نرائڻ شيام، قرة العين طاهره ۽ ٻين کي پڙهي ورتو. جيتري قدر لکڻ جو تعلق هو ته جيئن ته هاڻ مون تي عشق جو دروازو کلي چڪو هو، تنهن ڪري ويهه سال اڳ ڇڏيل شاعري وري نئين سر شروع ٿي وئي ۽ اها ايتري ته ٿي وئي جو نئين ڀيرا ٿي ڪي ملائڻ سان هڪ ڪتاب بڻجي پيو. هاڻ سنگت زور ڀريو ته اها ڪتاب جي صورت ۾ شايع ٿيڻ گهرجي. منهنجي دوستن ڊاڪٽر آئند پنجاڻي ۽ ستار پيڙادي همت ٻڌرائي ۽ هوڏانهن نوجوان دوست رکيل مورائي ملي ويو ته ڇپائي جا مرحلا تڪڙا طئي ٿيڻ لڳا، اهو ڪم اڃا ٻئي پروف ريڊنگ جي مرحلي ۾ ئي هو جو مون کي 11 جولاءِ 1999ع تي ٻيو دل جو دورو (Infarction) پئجي ويو ۽ اهو ايترو ته شديد هو جو ڊاڪٽر خود هڪ مرحلي تي منهنجي زندگيءَ مان مايوس ٿي ويا، پر منهنجي مالڪ وٽ منهنجي زندگي اڃا لکيل هئي، سا مون کي ملي.

موت اڳي به ڪيترائي دفعا ويجهو آيو. پر هر دفعي ناڪام موٽيو. هن دفعي ته اصل ٻڪڻين پئجي ويو هو. چوندا آهن ته، ”مارڻ واري کان بچائڻ وارو ويجهو آهي.“ مون سان به اهو ئي ڪم ٿيو. سوچيندو آهيان ته مون سان ايترا معجزا ڇو ٿا ٿين؟ ربَ بار بار زندگي ڇو ٿو عطا ڪري؟ آخر مون مسڪين گناهه گار کان ڪهڙو ڪم وٺڻو اٿس؟ منهنجي ذهن ۾ اهڙا انيڪ خيال ۽ سوچون اچڻ لڳنديون آهن. هاڻي هي اهو وقت آهي جو مان تصوف جي مختلف طريقن، ايمان، يقين ۽ حق ۽ صداقت جي علم لاءِ ڪنهن اهل دل جي تلاش ۾ رهڻ لڳس ۽ نيٺ اها تمنا به هڪ بزرگ شيخ هاشم رضا سان ملڻ جي صورت ۾ پوري ٿي.

منهنجي شعرن ۾ ڪٿي ڪٿي موت جو ذڪر ٿيل آهي، يا جيئن ڪتاب جي عنوان مان لڳي ٿو ته مان سمجھان ٿو ته اها زندگيءَ مان بيزارگي جي نشاني ناهي بلڪه ان ابدي حقيقت جو اعتراف آهي جيڪا زندگي جي آخري ڏاڪي/مرحلي ۾ اچي آهي. ڇاڪاڻ ته اسان موت تي سوچ نٿا پائي سگهون، ان جي پَوَ کي مات ڏيڻ گهرجي ۽ اهو تڏهن ئي ٿي سگهندو، جڏهن انسان الله جي احڪامن جي مڪمل پيروي ڪندو. يقيناً موت کان پوءِ حياتي آهي، جنهن لاءِ فڪرمندي ۽ تياريءَ جي ضرورت آهي.

اسپين جي مشهور شاعر لورڪا پنهنجي دوست جي موت تي نظم لکيو، جيڪو ڊيگي سان وڙهندي (Bull Fight) ۾ مري ويو. امير خسروءَ سلطان محمد جي موت تي مرثيو لکيو، مهان شاعر شيخ اياز ”دودي جو موت“ آپرا ۾ زندگي ۽ موت جي ٻئي حقيقت کي سٺي نموني چٽيو. سچ ته اهو آهي ته هن عارضي ۽ فاني دنيا کي پنهنجي ڌيان تان هٽائي مالڪ حقيقيءَ سان رشتو جوڙڻ ئي، حضرت انسان جو مقصد هئڻ گهرجي ۽ هن دنيا ۾ ماڻهو هڪ صاف ۽ شفاف زندگي گذاري وڃي. هي دنيا گذرگاهه ته ضرور آهي، پر قيام گاهه نه آهي ۽ جڏهن مالڪ حقيقيءَ جو سڏ ٿئي ته پوءِ کلندي خوش ٿيندي اڳئين سفر

جي تياري ڪري. چوندا آهن ته، ”رنگ رتل ڇڏجي- ميلو متل ڇڏجي.“
 ”الا مان اڏري ويندو سانءُ“ توهان جي هٿن ۾ آهي. هي
 منهنجي شاعريءَ جو پهريون مجموعو آهي، جا هڪ ڪڇي پڪي
 ڪوشش آهي. گهٽ وڌايون ضرور هونديون. ٿي سگهي ٿو ته ڪٿي فن
 هجي ته فڪر ۾ ڪوتاهي هجي ۽ جي ڪٿي فڪر هوندو ته وري فن
 ضربيل نظر اچي. پوءِ به اس اتر ته پڙهندڙ منهنجي هن پُرخلوص
 ڪوشش جي آجيان ڪندا.

مان پنهنجي انهن سڀني دوستن جو شڪر گذار آهيان، جن
 اسپتال اچي منهنجي عيادت ڪئي ۽ خاص طور تي ڊاڪٽر محمد صالح
 پُرت جو، جنهن پهرئين دل جي دوري ۾، نوابشاهه ۾، گهر کان
 ڪارڊيو ويسڪيولر پهچايو ۽ ڊاڪٽر نند لال دريائيءَ جو، جنهن ٻئي
 هرٿ اٽيڪ ۾، ڪراچيءَ ۾، فليٽ کان I.C.U پهچايو ۽ هنن ٻنهي
 ڊاڪٽرن / يارن حال آهر ايمرجنسيءَ ۾ منهنجي سٺي مدد ڪئي. ان
 کان سواءِ ڊاڪٽر زهره طاهر، ڊاڪٽر سيما بدر، راهي ڀائي، نذير
 قريشي، ايوب جتوئي، حاجي خان پريو، رشيد هميرائي، پير بخش
 ڇڙو، امداد چانڊيو، عبدالستار منگي، ڊاڪٽر شمس بروهي،
 عبدالرحيم انصاري، ڊاڪٽر احسان سيال ۽ ٻين دوستن جو پڻ ٿورائو
 آهيان، جيڪي پنهنجا ڪم ڪاريون سڙائي اسپتال ۾ منهنجي طبيعت
 ڏسڻ/ پڇڻ هر ٻئي ٽئين ڏينهن ايندا هئا يا فون تي خبر چار وٺندا هئا.
 ڪجهه دوست گهر تي پڇڻ پڻ آيا.

... ۽ پنهنجي عزيزن ۾ والد بزرگوار، گهر واري، پٽ فهيم
 رضا ۽ سليم رضا، ڌيءُ هما تبسم، ڀائرن عبدالغفار (جبل)، محمد
 دائود، ڀائتين ۾ تسنيم ناز ۽ مريم ناز ۽ ٻين جا موفتي تمام گهڻا
 احسان آهن، جن هر وقت هر لمحي منهنجي خدمت ڪئي ۽ سارسنيال
 لڏي ۽ منهنجي شفا ۽ عمر درازيءَ لاءِ دعائون گهرندا رهيا ۽ رهن ٿا.

■ سليم رضا PNSC جي ڪاغان سڀ تي ڊيڪ ڪيڊٽ آهي. اٽليءَ مان فون ڪرڻ تي
 کيس منهنجي بيماريءَ جو اطلاع ڏنو ويو.

مان پنهنجي جملي پڙهندڙن کي منت ڪريان ٿو ته اهي ڪل
انسانيت جي هدايت، صحت ۽ برڪت لاءِ ڌڻي تعاليٰ کان دعائون
گهرندا رهن.

آخر ۾ مان پنهنجي ذات ڏيندڙ عظيم هستيءَ جي ائين
احسانن ۽ نوازشن جو ذڪر ضرور ڪندس، جنهن هن فقير کي عشق
جي عظيم تحفي سان نوازيو. هن آخري دل جي جهٽڪي يعني موت ۾
نئين زندگيءَ ڏني ته جيئن مان پنهنجي هر گناهه کان هن روشن دنيا ۾
ئي توبهه تائب ٿيان، پنهنجي مادرِ وطن ”سنڌ“ جو قرض لاهي وڃان،
سندس ڪائنات جي وڌيڪ سونهن پسي سگهان ۽ پنهنجي پيار / عشق
جو اڃا اوجو معراج ماڻي ڏسان.

منصور ملڪ

ڪراچي

1979

تون ۽ مان

ڊاڪٽر قیوم، سر جو سودو ڪندڙ، نيٺ "منصور" ٿي ويو. سندس ڪلام پڙهڻ کان پوءِ محسوس ٿئي ٿو ته هن مست، مستيءَ جي موج ۾ اچي پنهنجو پاڻ سان جهيڙو لاتو آهي. ڪڏهن دسجيو وڃي ته ڪڏهن دسيو وينو آهي. سندس ويڙهه هاڻي نه ۾ بدلجي وئي آهي. نفي اثبات نروار ٿيو. لڪَ ايڏي جو لطيف ٿيو پوي، نرواريءَ ۾ سڄو جي سڄ جي سرهاڻ پيو سونگهائي. ڪڏهن سڀ ڪجهه ڇڏيو قربانيءَ جي قربت ٿو مائي ته وري سڀ ڪجهه ساڻ نيو ٿو وڃي پر دل آزاريءَ کان پلئ بچائيندي، ڪڏهن پاڻ منظر ٿيو بيٺو آهي ته وري ڪڏهن منظر کي ڳولڻ لاءِ آڪاش نهار ڪري ٿو. پنهنجي وجود کان بي خبر ٿي منظر جي منتظري ڪري ٿو. محسوسات جي گهرائي لفظن جي کوٽ سبب نه بيان ڪرڻ جهڙي.

حساس شخص جي پهرين ڪوشش ڪيرون لهڻي

نذير قريشي

غزل

اڄ حسن ٿيو عام، خدا خير ڪري،
آ عشق تي الزام، خدا خير ڪري.

محبوب سندم جا تم گلابي چيڙا،
چوري ڪيئن قتلام، خدا خير ڪري.

ڪاليج مان دلبر جو جڏهين به گذر ٿيو،
وجهندو ويو ماتام، خدا خير ڪري.

محبوب جي هر حڪم تي مون ”جيءُ چيو“،
تڏهين به آ الزام، خدا خير ڪري.

هر حڪم جي تعميل ڪندو رهيس تڏهن پي،
ٿيڻو پيو بدنام، خدا خير ڪري.

گر حسن کي سجدي جي اجازت جي هجي،
ڪريان پوءِ صبح شام، خدا خير ڪري.

آ حسن وڏي ڳالهه وڏي چيز مگر،
آ عشق به انعام، خدا خير ڪري.

”منصور“ غلام آه، اصل کان تنهنجو،
لب تي آ سنده نام، خدا خير ڪري.

وري پٿر پگهاري ٿي سگهي بيشڪ دعا منهنجي.
جلائي ٿي سگهي گلشن عدوءَ جو اڃ صدا منهنجي.

اسان مانجهي، اسان دودا، اسان ئي سنڌ جا جوتا،
سدائين سنڌ تان رهندي پئي هر شيءِ فدا منهنجي.

نه گهٻرايو ٻڌي دڙڪا، نه چرڪو جيل خانن کان،
ڪهايو مونکي پر سنڌ کان نه ٿيندي دل جدا منهنجي.

سڀني زنجير توڙياسون، ڪري اعلان آزادي،
گهرڻ حق آ بغاوت جي ته پوءِ ناهي خطا منهنجي.

وطن سنڌ کي ڪري سجدو، ڪندس مان فرض هي پورو،
وطن سنڌ جا نظارا، جهنگ وڻ تڻ گل هوا منهنجي.

مران شل سنڌ جيچل لئ، جيان پڻ سنڌ جيچل لئ،
اگر بيمار ٿي پوندس، مٽي ٿيندي دوا منهنجي.

پلي اڃ دار تي چاڙهيو، اسان ”منصور“ پارن کي،
زبان تي هر گهڙيءَ هوندي جيئي سنڌ جي صدا منهنجي.

سند جا کيت ۽ گهر سلامت،
شال رهن سي بر سلامت.

سند وطن جو آڌر ڀاءُ،
شال هجي کيڪر سلامت.

سندڙي جا او جنگي دودا،
تنهنجي پڳ جا ور سلامت.

مڙج ۾ آئي آمهران،
ڪينجهر ۽ منڇر سلامت.

سندڙي جو ٿي تون گهٻرائين،
اڃا اٿئي ڪونڌر سلامت.

سادا سودا هاري ناري،
ڏانڊن جوڙا هر سلامت.

ملڪ، رسالو قرآن آهي،
پٽ ڌڻيءَ جا سر سلامت.

جيڪو چوڻ چاهين ٿو ٻولا
منڙا پنهنجا چيڙا کولا

نئين خماري لڏسجن ڪيئن،
هڪ گهڙيءَ لاءِ منهنڙو کولا

من جو مندر مڙڪي مڙڪي،
يار ڪري وئين ڏانوا ڊولا

هر ڪنهن ماڻهو عيب ثواب،
قوليو منهنجو تون ته نه ڦولا

تنهنجي درشن لاءِ جو آيس،
ماڻهن کوليون مون کي رولا

چئني طرفن ۽ هر چؤنك،
عشق اسانجي جو چؤبول۽

مونكي كيئن وساريو تو،
ڪانه ٺهي ٿي اهڙي ڀول۽

شيشي جهڙي منهنجي دل،
چو ٿو ڪيڏين سمجهي ٿول۽

آيو هان، سوريءَ سينگار،
ٻئي پاسي ”منصور“ نه ڳول۽

عشق سنده یراج دیوانا!
سو منصور تیا مستانا!

ساقی کونهی، جام دئی جو،
خالی پیا آهن پئمانا!

من جو محرم کوب نه آهی،
جاڏي کاڏي جن ویرانا!

هت سیکو ٿو مطلب چاهي،
مطلب جا آهن یارانا!

سنرا اچین ها غر گهتجي ها،
گولیون هینئن نه ها مٺخانا!

پنهنجي بزم آ، پنهنجي محفل،
پوءِ به آميون ڇو بيگانا!

روز ڏٺا مون ڦيريون پائيندي،
هڪ شمع تي سو پروانا!

توڪي ڏاڍو چاهيو آهي،
پنهنجو سمجهي مون اي جانا!

سيڪو عاشق بنجڻ چاهي،
سيڪو ڳائي فلمي گانا!

تنهنجو خط اڄ پهتو سائين،
مڃيا مون رب جا شڪرانا!

ڪيو ڇو نه مون تي تو اعتبار آهي.
قسم آ خدا جو توهان پيار آهي.

ڪرين ڳالهه جنهن جي پيو ٿو تون مون سان،
هميشه اسان کان رهيو ڌار آهي.

اسان ڪئي محبت، اوهان پالي نفرت،
اسانجو اوهان سان نه وهنوار آهي.

ڪري پيار ”منصور“ تو سان ڇو جو،
ڪيو غير تي تو سڄڻ وار آهي.

اهڙا طوفان اٿيا، سمنڊ ڪڙڪي پيو.
لال پنهنجو جهنڊو خوب ڦڙڪي پيو.

هت غمن کي ڪٽڻ ٿا پياسا اچن،
ڪول، ساقي اٿي! در لڙڪي پيو.

دار ڏي جي وياسون ته مرڪي مٺا،
جیل تنهنجو ٻڌي جسر ٽڙڪي پيو.

آسڪايل سدا ساه "منصور" جو،
حسرتن جو سندم لاش لڙڪي پيو.

ماڻهو ماڻهوءَ کان بيزار ڇو آ؟
ڪنهنجو ڪنهن تي نه اعتبار ڇو آ؟

منهنجي موت کان پوءِ يارو،
همدردين جو اظهار ڇو آ؟

جنهن کي خبر ئي ناهي وفا جي،
اهو بي وفا، دلدار ڇو آ؟

سهڻ وڻي آهي موڪلائي ڄڻ،
ماڻهن ۾ وڌيو تڪرار ڇو آ؟

ڇور- ڇوڪيدار هن بڻيا،
التو ٿيو وهنوار ڇو آ؟

هن سان گڏ رقيب آهي ڇو؟
گل سان گڏ ٿيو خار ڇو آ؟

واءِ ڪهڙو وريو آ ”منصور“،
پاءِ ڪان پاءِ ڌار ڇو آ؟

ايترو انتظار ڇو ٿو ڪرين؟
غلطيون بار بار ڇو ٿو ڪرين؟

عشق ماري نه وجهي او چريا!
هن سان ايڏو پيار ڇو ٿو ڪرين؟

جيڪو اڇو ٿي نه آهي ان جو،
چون ٿا انتظار ڇو ٿو ڪرين؟

هوءَ تو وٽ ايندي ڪنهن چيو آ؟
چرين جان انتظار ڇو ٿو ڪرين؟

دل ڏئي پوءِ ڪجهه گهرين ڇو ٿو!
پيار ۾ ڪاروبار ڇو ٿو ڪرين؟

جو ورنائي ٿي ٿٽو سڏ ڪي،
ان کي سڏ بار بار ڇو ٿو ڪرين؟

درد جو زهر پي وڃ ”منصور“
دارونءَ کي اختيار ڇو ٿو ڪرين؟

هلي هيڪر ڪلي جيڪر ڪيڪاريندين ته ڇا ٿيندءِ،
ڇڏي ڪاوڙ اڪر مشڪي ٺهاريندين ته ڇا ٿيندءِ.

ڪيئي واعدا نڀائڻ جا ته پو جلدي رسڻ ڪهڙو،
منا مشتاق ڪي تون هئين رٿاريندين ته ڇا ٿيندءِ.

اهو انداز محبت ڪو نه ٿو سونهين سڄڻ توکي،
ائين هر هر نگاهن سان پيو ماريندن ته ڇا ٿيندءِ.

ملندڻي ڪونه مون جهڙو سخي عاشق وري پيو ڪو،
ڪري تون پينگ منهنجي پوءِ ڌڪاريندين ته ڇا ٿيندءِ.

سٺر سڀ سور تڪليفون زماني جون اوهان خاطر،
مگر هاڻي دلاسن تي جياريندين ته ڇا ٿيندءِ.

ستائين چو ٿو تون مونکي، ستائڻ مان ڇا هٿ ايندءِ،
منا "نَـصُورَ" ڪي درشن ڪرائيندين ته ڇا ٿيندءِ.

تون مون ڏي ڇا ته نهارين ٿي.
هن مرده دل کي جيارين ٿي.

اڳ ڏاڍو ئي تڙپايو ٿئي.
ڇو مونکي هاڻ رڱارين ٿي.

مون جامِ شراب ئي سمجهيو هو.
پر زهر پياري پياري ٿي.

هي محبت جو بدلو آ ڇا.
ڏئي دڙڪو دور ڌڪارين ٿي.

رقيب منهنجا ڪم نه اينده.
تون جن تان جان به وارين ٿي.

”منصور“ سان واعدو ڪالهه ڪيئ.
اڄ غيرن سان گڏ گهارين ٿي.

ورھين کان پوءِ آھ ڏسڻ ٿيو.
اڳڻ تي سڄڻ جو اچڻ ٿيو.

اڪيون پرينءَ جون ٻرن مثالا،
۽ وڌ پنهنجو لڳڻ پڇڻ ٿيو.

چھرو چنڊ کان بهتر ان جو،
رنگ سندس ماڳي ۽ مڪڻ ٿيو.

ھڻي ڏاڍي بيچين حياتي،
ھن جي آڻي نيٺ کلڻ ٿيو.

قسمت جي آڳاٽھ نيار،
شمع ۽ پرواني جو ملڻ ٿيو.

ناريء جون مخمور نگاهون،
عاشق جو هر روز ڪسڻ ٿيو.

ڳالهه سڄڻ کي ڪانه وڻي ڪا،
هر انگ مان انڪار بڪڻ ٿيو.

هو ليڪا وڃ آڳ ۾ پيئي،
حق ۽ سچ جو وري جيئن ٿيو.

تڏهن وڃي ”منصور“ ٿياسين،
جڏهن مرڻ کان اڳي مرڻ ٿيو..

ڪسي دل ڌڪارڻ چڱي ڳالهه ناهي.
ڦٽي دل ڦٽائڻ چڱي ڳالهه ناهي.

هيءَ ڪهڙي آ محبت ملي موٽ نفرت،
جلي دل جلائڻ چڱي ڳالهه ناهي.

ملي نيٺ سهڻي اچي آ سڄڻ سان
تهين کي مٽائڻ چڱي ڳالهه ناهي.

ملون ”نيشنل“ تي اسين روز يارو،
ملڻ کي گهٽائڻ چڱي ڳالهه ناهي.

لڳل لئه آ توسان سڄڻ يار منهنجي،
برهه مڃَ وسائڻ چڱي ڳالهه ناهي.

ملائي سگهين جي نٿو هت مون سان،
حقارت وڌائڻ چڱي ڳالهه ناهي.

اسان جي خطائن ۽ عيبن ڏي سَهڻا،
مسلسل نهارڻ چڱي ڳالهه ناهي.

هي محبوب جوڙو وڃي نيٺ مليو،
انهيءَ کي ستائڻ چڱي ڳالهه ناهي.

هي خوشبو ۽ پيچر وٺي يار رک تون،
انهن کي ورائڻ چڱي ڳالهه ناهي.

خدا خود ڪيو عشق ”منصور“ آهي،
سبق سو ڀلاڻڻ چڱي ڳالهه ناهي.

گهرون حق پنهنجا ته ڪافر ٿا سڏجون،
اڪين تي اسان کي هي الزام آهي.

غلاميءَ کان بهتر ته ڪافر ٿيڻ آ،
اي منصف! سٺو تنهنجو انعام آهي.

وطن جي محبت ئي ايمان آهي،
جي ايمان آهي ته اسلام آهي.

نه شاعر آ ٿيندو ڪهين جو غلام،
سِر دار چئي ڏيندو پيغام آهي.

اي زاهد! نه گهرجي مونکي تنهنجي جنت،
اسان لاءِ سنڌڙي ئي انعام آهي.

آ ”منصور“ معلوم مونکي ڇا ٿيندو،
وطن جي محبت جو انجام آهي.

جستجو ۾ مان رهان تنهنجي ڪري.
غور سان هر شئي ڏسان تنهنجي ڪري.

جڏهن ڪن ٿا هو ڳلائون ٻار ٻار،
ٿو رقيب سان لڙان تنهنجي ڪري.

جو ڪري مسڪين هاريءَ تي ظلم،
تنهن وڏيري سان وڙهان تنهنجي ڪري.

ٿي ويون آهن اُپهرائيءَ ۾ جي،
غلطيون سي پيو سهان تنهنجي ڪري.

چانئجي ”منصور“ ويو آ، هيءُ غم،
سند ڪي نڙندو ڏسان تنهنجي ڪري.

ڏکيو وقت ڏاڍو نپائي ڇڏيوسين.
اوهان کي مگر آزمائي ڇڏيوسين.

سوين سور سختيون ڏنيوسين وفا ۾،
اسان عشق تنهنجو پڄائي ڇڏيوسين.

کلي منهن ڏنيوسين زماني کي هر دم،
غمن کي اندر ۾ لڪائي ڇڏيوسين.

بچيو ڇاهه باقي؟ جو مون کان گهرين ٿو،
اسان پاڻ پنهنجو وڃائي ڇڏيوسين.

اندر ۾ مڃايو، وڏو درد ڪورو،
دکي دل جو دونهون دکائي ڇڏيوسين.

پئي ياد محفل ۾ جڏهن به تنهنجي،
پريل جام لب سان لڳائي ڇڏيوسين.

ڪڏهن پي اوهانجي جي آڏو لنگهياسين،
اوچو ڳاٽ پنهنجو جهڪائي ڇڏيوسين.

چڙهت ڪونه ٿيندي ڪڏهن پي اوهان تي،
هنيل ڌاءُ پنهنجو هٿائي ڇڏيوسين.

هئوسين هي سوچو سدا ساٿ ڏيندين،
سڄو جڳ ٿو لئم ڦٽائي ڇڏيوسين.

اوهانجي عزت لئم اسان يار پنهنجو،
سڄو شان شوڪت گهٽائي ڇڏيوسين.

ڪري ڳالهه ”منصور“ شعرن ۾ پنهنجي،
سڄو حال جڳ کي ٻڌائي ڇڏيوسين.

روز تنهنجو رُسڻ، ڪا چڱي ڳالهه آ؟
گهڙا ايڏا ڏين، ڪا چڱي ڳالهه آ؟

عشق تنهنجي بڻايو اسان کي گدا،
شام بڻجي رهڻ، ڪا چڱي ڳالهه آ؟

وصل جي رات ڪانهيو قيامت ڪپي،
باڪ جو هيئن ڦٽڻ، ڪا چڱي ڳالهه آ؟

گيلريءَ ۾ بيهي آرسِيءَ جي اڳيان،
وار ڪولي ڇڏڻ، ڪا چڱي ڳالهه آ؟

هي رقيب جون نيڪيون اسان جي اڳيان،
اٺين هر هر ڪرڻ، ڪا چڱي ڳالهه آ؟

ڪنهن به لائق نه آهن ستارا اڃان،
هام ايڏي هٿن، ڪا چڱي ڳالهه آ؟

ديس پنهنجو هي مائتا، پتا آ يا دوست،
هن وطن کي ڇڏڻ، ڪا چڱي ڳالهه آ؟

منهنجو مذهب ۽ ايمان تون ئي پرڻ،
دين پنهنجو مٿن، ڪا چڱي ڳالهه آ؟

ماڻ "منصور" آهي ته ڇاڻي پيو،
ڪنڌ تنهنجو ڪپڻ، ڪا چڱي ڳالهه آ؟

نورِ نظرِ ڪو ٿيندو آ؟
مثلِ قمرِ ڪو ٿيندو آ؟

حور جي روپ ۾ ٻڌجي ٿو،
هائِ! بشرِ ڪو ٿيندو آ؟

مخمورِ نگاهون مارين،
اڏو ڦهر ڪو ٿيندو آ؟

بي انتها مصيبت ۾،
ڇا همسفر ڪو ٿيندو آ؟

تولن نه سوچيو هجي،
اهڙو پهر ڪو ٿيندو آ؟

ورهائي پيار ٿو، ”منصور“
تنهن تي ڏمر ڪو ٿيندو آ؟

ڪاش هجان مان آئون سياڻو.
ڪالهه مون سمجهيو مومل راڻو.

”مون ڏي اڇ تون“ حڪم آ تنهنجو،
ڪيڏو وڻي ٿو دوست جو ماڻو.

مون کان چو ٿي ايڏو چرڪين،
مِل اچي آ عرض نماڻو.

توڪي ڏسڻ لئه ڳوليان ڳليون،
سند سنڌ ٿي پيو آهي ساڻو.

ٽوڙي جوڙي پيش ڪري ٿو.
ڪجهه نه ڄاڻي هيءُ اڻ-ڄاڻو.

سوريءَ کي ماريو ”منصور“
پيڙيو ڪالهه بلاول-گهاڻو.

زندگي خواب آهي.
بندگي ثواب آهي.

عشق جي چوئن ۾،
ڪيڏو نه تاب آهي.

مون کان چو هن ڪي،
ايڏو حجاب آهي؟

هيٺ ۽ ڦيٽ هن جي،
مون لاءِ خطاب آهي.

دوستيءَ ۾ ياري ۾،
ڪهڙو حساب آهي.

هر ڪا ادا آھن جي،
تي لاجواب آھي.

منهنجي حياتي ڄڻ ڪو،
ڪليل ڪتاب آھي.

مٿ ڄا ڀريل ڪٽورا،
هن جو شباب آھي.

”منصور“ لئ وڃوڙو،
يارو عذاب آھي.

مبان دل لڳائي ويٺو هان،
۽ پاڻ ڦرائي ويٺو هان.

منهنجو داد ڪرايو يارو،
سڀ ڪجهه ڦرائي ويٺو هان.

ڏنڌا ڌاڙيون هار سينگار،
ڪجهه نه بچائي ويٺو هان.

ڪوپ نه نڪتو ڏک جو ساٿي،
سڀ آزمائي ويٺو هان.

من مندر جي ديوي هن ڪي،
آئون بنائي ويٺو هان.

هڪڙي آمه پري جنهن لئه،
آرام ڦٽائي ويٺو هان.

سهڻي صورت آ جنهن کي،
هن دل ۾ لڪائي ويٺو هان.

ڪم ٿي ويئي منهنجي دل،
هر جاءِ ٻڌائي ويٺو هان.

ڏيئو سچ جو اوندھ ۾،
”منصور“ جلائي ويٺو هان.

خود سان ئي ملڻ کان چرڪي ٿي!
حسن پنهنجو پسڻ کان چرڪي ٿي!

شڪ ٿيو اٿس پيار منهنجي جو،
تڏهين گل وٺڻ کان چرڪي ٿي!

غربت جي ماريل حسين ناري،
مردن ۾ پنڻ کان چرڪي ٿي!

اچيس ٿو خيال منهنجو جڏهن،
پنهنجو پاڇو ڏسڻ کان چرڪي ٿي!

پيءُ جيڏي سان ٿي اٿس شادي،
ان سان گڏجي وڃڻ کان چرڪي ٿي!

کيس خبر آ ته ذڪر ئي سندس آ،
تڏهن شعرن ٻڌڻ کان چرڪي ٿي!

هو ته درويش صفت آ ماڻهو،
”منصور“ سان ڇو ملڻ کان چرڪي ٿي!

لکي يار جا ڳڻ لکان ڪهڙا ڪهڙا،
ڪيان حسن جا مان بيان ڪهڙا ڪهڙا.

ڏنا سور مونکي سڄڻ يار جيڪي،
سهي ڏني آخر سهان ڪهڙا ڪهڙا.

ٽم حرفو اهو لفظ مونکي ٻڌايو،
ڪيا يسر جنهن آڻيان ڪهڙا ڪهڙا.

پنا پيار وارا پڙهان روز پيو ٿو،
سبق سي سڪي مان سڪان ڪهڙا ڪهڙا.

وڃي پير پاتم سڄڻ جي اڳڻ تي،
عجب رنگ آهن ڏسان ڪهڙا ڪهڙا.

سڏائين ٿو ”منصور“ ڏي حق جو هو ڪو،
ڏسان ڏين ٿو تون امتحان ڪهڙا ڪهڙا.

تنهنجي زلفن جي سَرهاڻ.
مون کي ماري ٿي ڀر هاڻ.

سارو لوڪ لڳي ٿو ڄاندي،
تون ئي هڪڙي سوني ڪاڻ.

پنهنجا سڀ ڏکَ مون کي ڏيڃ،
منهنجون خوشيون تون ئي ماڻ.

جڳ ڀر ڪونه ملي خوشبوءِ،
تو ڀر آهي جا سَرهاڻ.

نظر لڳي شل توکي ڪين،
دعا گهران ٿو تنهنجي ڪاڻ.

حور پريء کان گهٽ ٺاهين،
ڪيئن نه ڪريان تنهنجي واکاڻ.

هونئن نه ڪڏهن بازي هاري،
تولءُ مڃي پيئي آڻ.

لوڪ جيئي ٿو پيٽ جي لاءِ،
مان ته جيئن ٿو تنهنجي ڪاڻ.

تو نه سڃاتو جي ”منصور“،
پوءِ ڏس جيئندو هي ڇاڪاڻ.

ڪلفتن جو ڪيل برسات ۾ سفر وسري نٿو.
ڪجهه ڪلاڪن جو ئي هڪڙو همسفر وسري نٿو.

ڪين ٿيون ڪي خاص ڳالهيون پاڻ وچ ۾ پوءِ به چو،
جلد منهنجي نرڙ تي آيو پگهر وسري نٿو.

ڪونه پئي آيو يقين مون ساڻ گڏ هلندي ائين،
گڏجي هليو مون ساڻ هو مثلِ قمر وسري نٿو.

ڪهڙي ڪريان تعريف مان هن جي حسن جي دوستو!
جو حسن پرور هو ڏٺو مون کي چڪر وسري نٿو.

ساڻ ويٺل هئي اها مورت اڳيان گڏ ڪار منجهه،
سندس پُر آشوب نظرن جو اثر وسري نٿو.

کلي هر هر پئي مون ساڻ ڳالهيائين محبت سان،
هن جي ساري گفتگوءَ جو ڪو اکر وسري نه ٿو.

ائين وڪري وئي خوشبوءِ پير ۾ جيئن ئي هوءَ ويئي،
جو نگاهن ساڻ اوتجائين سو عطر وسري نٿو.

مرڪ سان پاڳل ڪري هوءَ وئي هلي ”منصور“ کي،
حور جي هئي روپ ۾ هڪڙو بشر وسري نٿو.

پنهنجي منزل ماڳ ڪٿي!
پنهنجي هٿ ۾ واڳ ڪٿي!

سنڌي ننڍ ۾ غافل هاءِ،
ڪونه ڏسان ٿو جاڳ ڪٿي!

مارو مونکي پنهنجو ڪن،
اهڙا منهنجا ڀاڳ ڪٿي!

چَپَ چَپَ تي آفلمي گيت،
ڀٽ ڏٺي جا راڳ ڪٿي!

تنهنجا ڪاڏا بيشڪ اوجا،
مڪڻ مائي ساڳ ڪٿي!

مارو سڀ منصور آداس،
چوڙيلن جا ڇاڳ ڪٿي!

جي مون وٽ اچين ها، ته ڇا ٿي پوي ها.
گهڙي کن رهين ها، ته ڇا ٿي پوي ها.

نهاريم گهڻو ئي، سڄڻ تون نه آئين،
اڳڻ مون لڙين ها، ته ڇا ٿي پوي ها.

رقيين جي عيوض، اکر سور سُهڻا،
اسان سان سلين ها، ته ڇا ٿي پوي ها.

هئس عيد جي ڏينهن آئون ڏڪايل،
نھاري ڪلين ها، ته ڇا ٿي پوي ها.

ڪيل قول پنهنجا نياڻي نه سگهئين،
ٻڌائي ڇڏين ها ته ڇا ٿي پوي ها.

اسانجي صدائڻ تي ٿورو به جي تون،
ڌيان ڪو ڌرين ها ته ڇا ٿي پوي ها.

سڄو پيار ”منصور“ جو هو اوهان سان،
نيائي وڃين ها ته ڇا ٿي پوي ها.

اهائي بيوسي تنهائي آ.
هن سان چو دل لڳائي آ.

بهرنگ هئي زندگي ڏاڍي،
عشق منهنجي ڪئي رهنمائي آ.

ڪهڙو دور ڪاهي پيو آهي،
ماڻهن ۾ رهي ڪٿ سچائي آ.

توڪي ساري پري سڌ ڪا روئي،
دل جي حالت اڃا اهائي آ.

خوش نصيبن جا ٿين ٿا ميلا،
منهنجي مقدر ۾ بس جدائي آ.

ڪڙا ڪي ڪٺا ڪي مٺا درد آهن.
حياتي سڄي مون سٺا درد آهن.

حياتي سڄي پر خوشي ڪانه سنيران،
ٿيا عمر ساري ڪٺا درد آهن.

وصل کان هميشه ئي وانجهل رهيس،
جدائي جا ڇاڇا ڏٺا درد آهن.

دلاسن ۾ دلبر رهائڻ سنو آ،
اوهان جي ڏٺا سڀ سٺا درد آهن.

جدائي جي ڪوري اندر روح ڪامي،
لڳي ٿو برهم جا پٺا درد آهن.

سلا سڪ جيڪي سي ”منصور“ موريا،
اندر مينهن جيئن ڄڻ وٺا درد آهن.

اسان جو سڄو جسم ڌاري ڇڏيئي.
نگاهون ڪئي يار ماري ڇڏيئي.

هرن ٿيون اڪيون ٻن مشعلن جان ايئن،
ڏيئا ڄڻ ته مندر ۾ ٻاري ڇڏيئي.

لهي چنڊ آيو اڳڻ تي وري آ،
سڄو من جانان اجاري ڇڏيئي.

نگاهون ادائون ڏنم يار تنهنجون،
ڏنسي ٿڌ اهڙي جو ٺاري ڇڏيئي.

ملي موٽ سهڻي ۽ مطلب مليو مون،
فقيرن جا ٻيڙا اڪاري ڇڏيئي.

لڪل عشق منهنجو ٿيو نيٺ ظاهر،
محبت جا آڌمان اٿاري ڇڏيئي.

ٿيو جلوه تنهنجو جڏهن کان پرين آ،
مٺي ننڊ منهنجي اڏاري ڇڏيئي.

ڏسڻ ۾ ملڻ ۾ تون ڏاڍي وڻين ٿي،
محبت ۾ منار ماري ڇڏيئي.

گري قرب ”منصور“ تي يار جاني،
حياتي اسان جي سنواري ڇڏيئي.

شور آهيءَ عامر ٿي ويو.
ڪو شخص بدنام ٿي ويو.

تنهنجي چاهت مون لاءِ سهڻا،
جن ته ڪو انعام ٿي ويو.

عشق ڪيو، مون جرم ناهي،
ڇو وڏو الزام ٿي ويو.

پيار کي گهڻي لڪاير،
چرچو صبح ۾ شام ٿي ويو.

موت منهنجو دشمن لاءِ،
خوشيءَ جو پيغام ٿي ويو.

تنهنجي مورت من مندر ۾،
ڪفر پي اسلام ٿي ويو.

شاعري نازل ٿي ٿي،
عشق جو الهام ٿي ويو.

منهنجو من ٿيو پورا پورا،
تنهنجي لئم آرام ٿي ويو.

مفت ۾ ”منصور“ يارو،
هاءِ چو قتلام ٿي ويو.

اوهان کان واعدو پنهنجو به وسري ويو،
ڏکيو ئي سهي اسان جو وقت گذري ويو.

تکي مون ڏي نهارڻ ناز مان تنهنجو،
سندم دل تي چئو چڻ نقش اڪري ويو.

اڳڻ تي عشق جڏهين آهلي آيو،
فڪريءَ فھر سارو آھ نڪري ويو.

هئي بنجر سڄي دل منهنجيءَ جي ڌرتي،
انهيءَ ۾ پيار جو ٻوٽو آ نڪري ويو.

دلڙي منهنجي خالي ڪوڪو.
جنهن ۾ جلدي محبت ڀريو.

عشق ئي سڀڪجه مون لاءِ آهي،
پيو سڀ دلبر آهي دوڪو.

توڪان ڏور رهي سگهندس مان؟
تو ائين سهڻا ڇو آ سوڇو!

سوڇان ويٺو عشق ڇڏي ڏيان،
جيڏانهن ڪيڏانهن جيءَ جو جوڪو.

ڇا ٿا سوڇيو، محبت نفرت؟
سوئي لڻبو، جيڪو پوکيو.

ڇا ٿي سوچين مون لاءِ سهڻي،
عشق ڪرڻ ڪونهي ڪو سوڪو.

محبت منجهه حساب ڪرين ٿي،
مون وٽ ناهي ليڪو چوڪو.

سير ڏني جي ڳالهه بڻي پئي،
”منصور“ آهي سستو سودو.

پيار ٿي ويو روح سان.
ضر ٿياسين تون ۽ مان.

مسلم- هندو متيا فرق،
تنهنجي منهنجي درميان.

ڪيئن ٿيان مان بيشڪر،
مون تي آ هو مهربان.

قتل ٿي وياسين تڏهن،
جڏهن ڏٺوسين جانِ جان.

تنهنجي ملڻ کان اڳ هئس،
ڏاڍي اڻ تن منجهه مان.

ڪيترو ”منصور“ تي آج،
رَب ٿيو آ مهربان.

منهڙو مٽبو ڪونه آ سائين!
رستي رکبو ڪونه آ سائين!

فقيرن سان ملڙائين،
ناتو چنبو ڪونه آ سائين!

ڏبو ئي آهي عشق ۾ هر دم،
ڪجهه پي وٺبو ڪونه آ سائين!

بيدرديءَ سان پيار ۾ ايڏو،
ڪنهن کي سٽبو ڪونه آ سائين!

جنگ ۽ پيار ۾ سڀ ڪجهه واجب،
ڪڏهن هٽبو ڪونه آ سائين!

پنهنجا جي آهن ”منصور“،
تن کي ڪٽبو ڪونه آ سائين.

وس پڄئي ته ڀلائي ڇڏجان.
منهنجو نانءُ مٽائي ڇڏجان.

حال پڄئي جي منهنجو ڪوئي،
پنهنجو منهن ڦيرائي ڇڏجان.

ههڙو تهڙو چئي تون مون کي،
ڪوليل ڳالهه ڪٽائي ڇڏجان.

پيار جي ٻاريل شمع اندر ۾،
ڏيئي ڦوڪ اجهائي ڇڏجان.

ڳالهه ٿئي يا خيال اچئي ڪو،
گهٽ وڌ تون ڳالهائي ڇڏجان.

گل ڏنائين پيار وندڻائين،
منهنجو ڏوھ ٻڌائي ڇڏجان.

پاڻ کي اوچو پيش ڪرڻ لئ،
منهنجي ذات گهٽائي ڇڏجان.

هيچ ئي ڇڏي ته آ ”منصور“،
سرتين کي سمجهائي ڇڏجان.

توڪي آمون چاهيو ساڄن.
منهنجو تون سرمايو ساڄن.

ڏيندو اهڙي لوڪ گواهي،
توڪي ڏاڍو پيانيو ساڄن.

دل چوي ٿي توڪي چمجي،
تنهنجو چاهي رايو ساڄن.

پنهنجي گيتن ۽ واين ۾،
توڪي ئي مون ڳايو ساڄن.

سوريءَ سان ٿو لائو لهي،
”منصور“ کي ميندي لايو ساڄن.

غصِي منجهه لھارين چو ٿي؟
مسڪينن کي مارين چو ٿي؟

تو کي ڏسڻ سان هٿ ڏڪن ٿا،
ڏنڌو منهنجو ڪارين چو ٿي؟

قرب ڏئي ۽ پيار وٺي جو،
اهڙو مرد ڏڪارين چو ٿي؟

پيار ته منهنجو حق ۽ سچ آ،
سچ کي پو تون ٿارين چو ٿي؟

جيڪي تنهنجا پنهنجا ناهن،
وقت تنهن سان گھارين چو ٿي؟

ڏئي دڙڪا ”منصور“ کي مٽري،
ناحق اُن کي رٿارين چو ٿي؟

منهنجو ڪعبو هڪڙي پري.
پوڄيان جنهن کي وري وري.

ڪوئلي مان يارو رک ٿياسين،
پر هن جي دل ڪــــين ٿري.

من منهنجي ۾ هورا ڪورا.
توبن ڪڏهن نام سري.

تنهنجي هٿن ۾ موت جي پاڻان،
سمجهان قسمت ويئي ٿري.

هيڏيون چوٽون، هيڏيون مارون،
لڳن جبل کي پوي ڌري.

گهوري اسان ڏي جڏهن ڏنائين،
مرڻ کان اڳ ۾ وياسين مري.

ايڏي شوخي جڏهن به هوندي،
”منصور“ سچ پچ ويندو پري.

مليون توکي هر جاء جنائون جنائون.
اسان جون به ڏس تون وڌائون وڌائون.

اڏامان پيو مان جڏهن کان ملين آن،
زمين کان مٿي ڪئين ڦٽائون ڦٽائون.

اسان آهيون پيارا مريض محبت،
ڏين پيار وينا دوائون دوائون.

هدايت ملي شال ساري جهان کي،
گهلن شل امن جون هوائون هوائون.

چري تون، چريو مان سڄو جڳ چوي ٿو،
اهو راز چڻ کي ڪٽائون ڪٽائون.

اسان هڪڙي بوسي جي بدلي ڪيون هن،
اي ”منصور“ سر جون سڄائون سڄائون.

ڏکين کي ڏکائڻ، چڱو ڪونه ٿيندئي.
اسان سان ڦٽائڻ، چڱو ڪونه ٿيندئي.

اسان توکي چاهيو، پوءِ دلبر اسانجي،
رقيب سان گهارڻ، چڱو ڪونه ٿيندئي.

ڏنئي ۾ رد ايڏو، جو آپ ئي ڏکي ويو،
جلي دل جلائڻ، چڱو ڪونه ٿيندئي.

برهم بام ڏاڍي لڳائي آ لالڻ،
دڪيل کي ڏکائڻ، چڱو ڪونه ٿيندئي.

چيو توه اچجان ۽ حاضر ٿياسين،
چڙي منهن مٽائڻ، چڱو ڪونه ٿيندئي.

ڏنئي قرب اڳ ۾، جدا هئا ٽين ٿو،
هي ”منصور“ مارڻ، چڱو ڪونه ٿيندئي.

هي منهنجو پنهنجو گهر آهي. هتي هندي زبان منهنجي.
بيون ٻوليون جي ڳالهائين، ته ٻيو ڳرندي زبان منهنجي.

ڪيا تو وار ڏاڍا ڪي، زبان منهنجي مٿان لئ،
اثر ڪو ٿيو نه آ ان تي، اڃا وڌندي زبان منهنجي.

مڃيل دنيا جي ٻولين مان، زبان منهنجي به هڪ آهي،
جتي ويندين جاڏي ويندين، اتي ملندي زبان منهنجي.

هي پاڻجاء تارن جي، عجب هڪ ڪهڪشان آهي،
ازل کان هيءَ قائم آ، سدا رهندي زبان منهنجي.

زبان منهنجيءَ کي مٿڻ جي، عدو ڪيڏي به ڪوشش ڪر،
نه مٿي آه توکان هي، نه مٿجندي زبان منهنجي.

هنن معصوم واتن تي ڀلي تون چاڙهه ٻوٽاڙو،
حق پنهنجا وڏي واڪي گهري وٺندي زبان منهنجي.

”زبانون چار قومون چار“ پنجن وائي وري ڇاڄي؟
ڀلي ”منصور“ کي ماريو، نه هي ڦرندي زبان منهنجي.

ڪنهن ڏي ايڏي مائل آهين
ڇو تون ايڏي گهائل آهين

پٺڙو ٻيهرو ورتو ناهي،
جنهنجي ايڏو تائل آهين

داغ جدائيءَ جو توکي آ،
ايڏي تڏهن ڏکاييل آهين

اڪڙيون آليون زلف پريشان،
شوڪ ڪهين جي ستايل آهين

پٿرن جي هيءَ دنيا آهي،
هٿڙي ڇالئس آيل آهين

عشق ۾ پاڻ وڃائڻ جي،
ڏاڍي تون ڪا قائل آهين

الاهي هن زماني جي، فضا ناساز ڇو آهي!
ٻڌي ناهي ۽ هرڪو، پاڻ ۾ ناراض ڇو آهي!

ڏسان ٿو بک بيماري، وڏي بيروزگاري اڄ،
گهرن جو هي وڏيو چئني طرف آواز ڇو آهي!

اميري ڏس اميرن جي، غريبي ڏس غريبن جي،
اهو قدرت به ماڻهن ۾، رکايو راز ڇو آهي!

ڪري ڪو جي چڱائي ٿو، برو انجام پائي ٿو،
حسين جو وري لڌرو، وڏي ويو ناز ڇو آهي!

عجب ”منصور“ مونکي ٿو، لڳي هن ڳالهه تي يارو،
ڪري جو چايلوسي ٿو، اهو ممتاز ڇو آهي!

چند چريا آرام ڪرڻ ڏيا
رات پرينءَ جي نام ڪرڻ ڏيا

پنهنجي زلفن جي پاڇي ۾،
هڪ گهڙي آرام ڪرڻ ڏيا

يار رسي ويو آهي ساقي،
مُخاني ۾ شام ڪرڻ ڏيا

ڇو ٿو روڪين زاهد، مون کي،
سنڌڙيءَ کي پرنام ڪرڻ ڏيا

منصورن کي روڪين ڇو ٿو؟
حق حقيقت عام ڪرڻ ڏيا

دلي درد پنهنجا نه غيرن سان سلجان.
سدائين سفر یر تون پنهنجن سان هلجان.

پراون یر پنهنجن یر رکجان تفاوت،
غدارن یر غيرن سان گڏهين نه رلجان.

اسان مرد ڏاڍا زماني کان آهيون،
اڙي ڏاڍ پنهنجا سدا پير جهلجان.

ستایل سدا آهم سورن یر سنڌڙي،
ڏسي عارضي سک پنهنجا نه کلجان.

نيماير ڏکيو سات توسان سدائين،
مگر يار ”منصور“ پنهنجو نه يلجان.

گلڙن جهڙا تنهنجا ڳلا
تن کي چمجي پيو مر پلا

تنهنجي سوني سونهن پسي،
پاڙا سارا ٿيا پاڳلا

پر جي آيا تنهنجا نين،
مساري تن جي آب اڇلا

آب اکين مان جاري آه،
برسيا سانوڻ جا بادل

من ۾ مونجهه وڌي ”منصور“،
وعدا پارين جي نه مللا

اڄ باهم بغاوت جي ٻاري، نئون نسل اٿاري وينداسين.
گذارن ۽ غيرن جي دل، ساڙي ٻاري وينداسين.

اڄ ڪشتي لوڏن ۾ آهي، بس هوش! همت ۽ جوش ڪڍي،
طوفانن ۽ انديارن مان، هي ٻيڙو تاري وينداسين.

جي عمر مصيبت ۾ گذري، پرواهه نه آ ڪو فڪر نه آ،
هر مشڪل کي منهن ڏئي ساڻي، هي وقت گذاري وينداسين.

نئون نسل جڏهن هي جاڳي پيو، آزاد وطن جو علم کڻي،
”منصور“ وطن جي ويريءَ کي، هڪ منٽ ۾ ماري وينداسين.

دلڙي ڦري دلبر پوءِ ڌڪارڻ به چڱو ناهه،
پاڻ نه پڇي ٿو ته ڌٽارڻ به چڱو ناهه.

هي ڪهڙي رسم ريت ۽ هي پيار آ ڪهڙو،
هر روز ڪو بهانو بنائڻ به چڱو ناهه.

ظالم ڇو ٿو بنجين، ذرا ظلمن کي ٽڌو ڪر،
ماڻهو ڏسي مسڪين پوءِ مارڻ به چڱو ناهه.

برپا ٿي قيامت کان اڳي آه قيامت،
دوزخ هي جدائيءَ جو ته ٻارڻ به چڱو ناهه.

بي سبب هي شوخي به ٺهي ڪانه ٿي سائين،
”منصور“ کي ائين ته وسارڻ به چڱو ناهه.

نه حورون ئي گهرجن نه جنت ئي گهرجي.
اسان لاءِ سنڌڙي ئي سينگار آهي.

اسان ماڳ سڀ کي پڄاڻي سگهون ٿا،
اسان ساڻ همت جو هٿيار آهي.

چوڻ ٿو سياست ۾ سازش ڪريون،
انهيءَ ڳالهه کان پنهنجو انڪار آهي.

انڌا سنڌ جو ڪاڻي ڳلائون ڪرين ٿو،
چڙو ڳالهه ان تي ته تڪرار آهي.

قرب ۾ ڪسر ڪس ڪاڻي به ڄاڻون،
اسان وٽ نه ليڪو نه واپار آهي.

اوساڻي! اسان لئه ڇا سوچين پيو تون،
اسانجي محبت ته نروار آهي.

جي غدار آهن، ڇڏي تن کي باقي،
ڪيو هر سنڌيءَ ساڻ مون پيار آهي.

ڇا ”منصور“ ڄاڻي سڄڻ شاعريءَ مان،
وٽس حق حقيقت جو اظهار آهي.

ڏسي ٿيو ڪونه برداشت، پرينءَ کي بيوفا ٿيندي،
وري ملنداسين قيامت ۾، ٿيو فيصل جدا ٿيندي.

ملاوت جو فڪر ناهي، جدائيءَ يار جيءَ ماريو،
وڌوسين ڄام ۾ هٿ ڇڻ، اهو سوچي فنا ٿيندي.

وڏو احسان ٿيندو جي سڄڻ مون کي ٻڌائيندين،
جرم منهنجو مٿا ڄاڻي، ڇڏي پنهنجي انا ٿيندي.

ڇڏيا ٿم در دريون کولي هلي اڄ منهنجي ڪمري ۾،
بدن ڇهه هاڻ تون ”منصور“ جو هلڪي هوا ٿيندي.

ڪنهن کي ڪنهن لاءِ روئندي ڏٺوسين،
ڀڄندي ڦٽڪندي ۽ مرندي ڏٺوسين.

دلبر جي گهٽين ۾ عاشق کي يارو،
پاڳلن جيان هو ڀڙڪندي ڏٺوسين.

زهر پيالو مليو، جڏهن سقراط کي،
خوشيءَ سان کيس کي پئندي ڏٺو سين.

ڪونهي جرم ڪو هن جو سواءِ ان جي،
محببتون هر دم وٺندي ڏٺوسين.

سرحدون عشق جون مٿي هن ڌرم کان،
فرق مسلم-هندو، مڃندي ڏٺوسين.

خدا خود ٿيو آهي، مهريان هن تي،
تڏهن عشق تحفو ملندي ڏٺوسين.

نه آڏو نه ڪو رقيب منهنجي جو،
پنهنجو ئي مهريان ڦرندي ڏٺوسين.

نه موت ئي اچي ٿو، نه ڪا موت آئي،
انهيءَ حال ”منصور“ مرندي ڏٺوسين.

زندگيءَ کي مرڪندي گهاري ڇڏيوسين.
ڪجهه لمحا موت کي تاري ڇڏيوسين.

اکين جي ڪڏهن روشني ڪم نه ايندي،
ڏيئو دل جو هيڪر ته باري ڇڏيوسين.

اسان جي نصيبن ۾ غوطا ئي غوطا،
مگر تنهنجي ڪشتيءَ کي تاري ڇڏيوسين.

وڏائي جڳائي نه انسان کي ٿي،
غصِي، غم ۽ آڪڙ کي ماري ڇڏيوسين.

محبت ۾ يارو مرڻ کان اڳيئي،
پنهنجو پاڻ ”منصور“ ماري ڇڏيوسين.

زندگيءَ جو ڪتاب ڳوليوڻ ٿا.
۽ لاڳيتو حساب ڳوليوڻ ٿا.

هيڏي نفرت ڏسي ڪري يارو،
محبتن جو شراب ڳوليوڻ ٿا.

ڏاڍي مونجهه ماحول ۾ آه،
ڪو نئون انقلاب ڳوليوڻ ٿا.

ڪيڏو حسن لڪيل آ پردي ۾،
سوچ ۾ سو شباب ڳوليوڻ ٿا.

خط آيو ته آه، پر ڪنهنجو؟
ڊڄندي ڊڄندي جواب ڳوليوڻ ٿا.

”منصور“ کي پڪار جي ڇا سان،
ڪوئي گڏجي خطاب ڳوليوڻ ٿا.

ڪجي ته محبت ناهي سائين!
بس ٿي ويندي آهي سائين!

پيار جي مٺڙي درد جي هاڻي،
خبر پئي آچاهي سائين!

جڏهن به ڪائي چوڻ لڳي ٿي،
چڏي ٿي باقي ناهي سائين!

فقيير آخر رمندو رهندو،
ڪٿو اڃايو باهي سائين!

عشق نه آهي سڄ ڪلن جي،
سڄ چيو ڪنهن ڏاهي سائين!

مون جڏهين آسج ڳالهايو،
هر ڪو مون تي ڪاهي سائيندا

ڌرتي ماتا پنهنجو گهر آ،
ڪوئي پاڳل ڊاهي سائيندا

سوئي منهنجو ساٿي آ جو،
ٺاهه ٺهيءَ جا ڊاهي سائيندا

پيار ۾ درد هزارين پوءِ به،
”منصور“ توکي چاهي سائيندا

مٺا مجبور ڪي منھڙو ڏيکاريندين ته ڇا ٿيندئي،
کلي هڪڙو دفعو مونکي ڪيکاريندين ته ڇا ٿيندئي.

سڪان ديدار تنهن جي لاءِ، صدين کان مان پيو سائين،
کشي تون نيڻ اي لرمڻ نهاريندين ته ڇا ٿيندئي.

جڏهن مرڪي مٺا مونڏي نهارين ٿو ته مارين ٿو،
پري ڪو پيار جو پيالو پياريندين ته ڇا ٿيندئي.

پڄاڻان اي پرين تنهنجي خوشي مون کان رسي وئي آ،
اچي هيڪر اڱڻ منهنجو اڃاريندين ته ڇا ٿيندئي.

ڪيو تو نيمر بسممل آهه نيزا نينهن جا ماري،
مٺل ”منصور“ کي مٺڙا جياريندين ته ڇا ٿيندئي.

چڏي جي وياسي وري ڪين وريا،
سدا قول پنهنجو نه پاري سي سگهيا.

اسان جون وفائون انهن جون جفائون،
ڏئي قرب پوڇو اڳڻ سي نه لڙيا.

اسان عشق جي راهه ڄاڻون سڃاڻون،
سدائين نپايون، مگر پاڻ ڦريا.

اسان توکي چاهيو مگر توڌڪاريو،
ڏنيوسين سدائون نه تو ڪن ڌريا.

عجب عشق تنهنجو اي ”منصور“ آهي،
ڏئي دل، شڪايت ڪرين ٿو پو چريا.

پل پل توکي ساريان وينو.
تنهنجا پور پڄاريان وينو.

سنڌي پائر متحد نامن.
گولدر تنهن ٻر گهاريان وينو.

ڌارين ڇڏيو سنڌ کي کائي.
توڪي سائين پڪاريان وينو.

جبل مصيبت، آڏاڪيلو.
پوءِ به ڏونگر ڌاريان وينو.

چئني طرفين، غيرن گهيريو.
گولي دشمن ماريان وينو.

سن جا سائين سور هزارين.
سڀني سانڍي گهاريان وينو.

مون منصوري ڏم هنيو آ.
سچ جي رسم جاريان وينو.

ڏک سک سنڌ لئڻ سھبا ھلڻا.
غیرن جا سر وڌبا ھلڻا.

ساڻي جيڪي پاڙي ٿيندا،
رستي ۾ سي ڇڏبا ھلڻا.

سنڌ وطن لئڻ جيڪي لڙندا،
ساڻي ساڻ سي کڻبا ھلڻا.

ون يونٽ کي جن پي ٺاھيو،
پيرن ھيٺان ڇٽبا ھلڻا.

غدارن آ کين گھٽايو،
سِرَ انھن جا کپبا ھلڻا.

جيئي سنڌ آ حق جو نعرو،
کوڙا نعرا کڻبا ھلڻا.

مڙسيءَ ساڻ چئي ”منصور“
پنھنجا سڀ حق وٺبا ھلڻا.

گلابي گهٽائون ڇڏيو ٿو وڃان مان.
جنولي وٺائون ڇڏيو ٿو وڃان مان.

فرشتو يا ماڻهو هئو يار ڇاڇا؟
ائين ڪئين ڪٿائون ڇڏيو ٿو وڃان مان.

سڃاڻي نه مون کي سڃڻ يار جاني،
فقيري سدائون ڇڏيو ٿو وڃان مان.

رهين خوش اي مومل سدائين سڪن ۾،
اهي ئي دعائون ڇڏيو ٿو وڃان مان.

اڪيون ڇا هيون ڄڻ عڪابي نگاهون،
کي ليزر شمعون ڇڏيو ٿو وڃان مان.

اسان کي نه ڄاتو سڄي جڳَ جانان!
نرالين اداون ڇڏيو ٿو وڃان مان.

مٺائڻ لڻ منهنجي ٿيو ڇا نه آهي،
ملي ل سڀ دڻائون ڇڏيو ٿو وڃان مان.

نه اچيو نه وڃيو نه مليو نه رليو،
حسن جون اڏائون ڇڏيو ٿو وڃان مان.

ڪيو تنگ ڏاڍو زماني آ مون ڪي،
گلائون بلائون ڇڏيو ٿو وڃان مان.

هڻي حق جو نعرو مان ”منصور“ بڻجي،
جڙائون سڙائون ڇڏيو ٿو وڃان مان.

شریعت جون رمزون کنیو ٿو وڃان مان،
طریقت جون رمزون کنیو ٿو وڃان مان.

جنان کان ملیو آڻا اوڏانهن آمه ورٿو،
حقیقت جون رمزون کنیو ٿو وڃان مان،

لتایو کهایو آ، اسلام خاطر،
حسینیت جون رمزون کنیو ٿو وڃان مان.

علم ڄام احمد کان جیکو ملیو آ،
معرفت جون رمزون کنیو ٿو وڃان مان.

بزرگن ۽ صوفین جو اتسام بخشیو،
هدایت جون رمزون کنیو ٿو وڃان مان،

بچيا باهم کان پر ملاد ۽ خليل،
هو ليڪت جون رمزون ڪنيو ٿو وڃان مان.

عمر آخريءَ ۾ مليو عشق تحفو،
ولايت جون رمزون ڪنيو ٿو وڃان مان.

ڏيوئي ڏسو آ، وٺڻ جو نه سوچيو،
عشاقيت جون رمزون ڪنيو ٿو وڃان مان.

هي سرمد ۽ ”منصور“، سچل بلاول،
صداقت جون رمزون ڪنيو ٿو وڃان مان.

پنهنجو ميلو مشڪل آهي.
دين ۽ دنيا حائل آهي.

تو جڏهن کان منهن موڙيو آ،
اوڪو گذريو هر پل آهي.

ڪيئن اچي ڪو تنهنجي در تي،
رستو سارو دلدار آهي.

ويجهو هوندي ايندي دوري،
من مندر ۾ هلچل آهي.

سوچن تي ڇو ايڏا پهرا،
روح اسان جو گهايل آهي.

ڪيئي رنگ ڪڙي پيا آهن،
جس ۾ ڇن ڪا مليل آهي.

سچ ٻڌائي ٿو ”منصور“
قتل ٿيڻ جي قابل آهي.

وايون

مان چو ايڏو منتشر؟
پاڻ کان پل پل پڇان!

ڇا سندم دل تي ويو ٿي،
هن جو جادوئي اثر-
پاڻ کان پل پل پڇان!

شخصيت منهنجي لڏي وئي،
هاءِ ٿيو ڪيڏو قهر-
پاڻ کان پل پل پڇان!

ڄڻ ته سڀ ڪجهه آڇلي ويو،
جان منهنجي ۽ جگر-
پاڻ کان پل پل پڇان!

زندگي تنهنجي گهڙي مان،
ڪيترو پيئبو زهر-
پاڻ کان پل پل پڇان!

چو ڊگهو ”منصور“ لئ،
ٿي ويو آهي سفير-
پاڻ کان پل پل پڇان!

يار ڏمر ۾ ڪيترو؟
ڏونگر ڏس تون ڏيهه ڪي.

حسن بشر ۾ ڪيترو،
گهٽاءِ نظر ۾ ڪيترو؟
ڏونگر ڏس تون ڏيهه ڪي.

موت زهر ۾ ڪيترو،
ڏنگ ڪپر ۾ ڪيترو؟
ڏونگر ڏس تون ڏيهه ڪي.

ڪير چڪر ۾ ڪيترو،
سچ اکر ۾ ڪيترو؟
ڏونگر ڏس تون ڏيهه ڪي.

چاهه ڏڪر ۾ ڪيترو،
تاب قمر ۾ ڪيترو؟
ڏونگر ڏس تون ڏيهه ڪي.

ساءِ پهر ۾ ڪيترو؟
وقت حشر ۾ ڪيترو؟
ڏونگر ڏس تون ڏيهه ڪي.

تنهنجي ياد ستائي، ساجن، تنهنجي ياد ستائي.
 تنهنجي ياد ستائي.
 تون جو ناهين ڪجهه پي ناهي، ويو اسانڪي ورنهن ورائي.
 تنهنجي ياد ستائي.
 عشق سندن ۾ سهڻا سائين، اسان ويناسين دونهن دکائي.
 تنهنجي ياد ستائي.
 انگ انگ ۾ آ محبت تنهنجي، ڇو وئين اهڙو نينهن لڳائي.
 تنهنجي ياد ستائي.
 مٿڙين مٿڙين ڳالهين سان تون، وئين اسانجي دل ڀريائي.
 تنهنجي ياد ستائي.
 جنم جنم کان گهايل آهيان، ڪو ته هجي جو دک ورنائي.
 تنهنجي ياد ستائي.
 رات هلي وئي، سحر اچي پئي، اسان ته وياسين قول نڀائي.
 تنهنجي ياد ستائي.
 ملڪ ڇو ٿو، تون گهڙائين، خدا اجهو ٿو محب ملائي.
 تنهنجي ياد ستائي.

ساٿي لهه ڪا هاڻي سار. درد دڪايو دونهون دل ڀرا
ساٿي لهه ڪا هاڻي سار.

بادل مان جيئن بوندون برسڻ اڪيون وسڻ ائين ميگهه ملهه
ساٿي لهه ڪا هاڻي سار.

راتين جو آرام نه آهي. ڏينهن به ڏنگي او ڏاتارا
ساٿي لهه ڪا هاڻي سار.

ڄام هٿن سان پنهنجي جاني. رندن کي تون اڄ ڪو پيارا
ساٿي لهه ڪا هاڻي سار.

نگر نگر اڄ نچي نانگو. جنهن کي نينهن ڪيو نروارا
ساٿي لهه ڪا هاڻي سار.

توڃي وهه پياريو جاني. ناهي مونکي ڪو انڪارا
ساٿي لهه ڪا هاڻي سار.

ننڊ نندوري آهي سائين، ڪر سجاڳي منهنجا يارا
ساٿي له ڪا هاڻي سار.

ڏاڍ جو ڏونگر آهي اوچو، همت سان تون تنهن کي ڏارا
ساٿي له ڪا هاڻي سار.

دشمن جيڪي سنڌ جا آهن، ڳولي اهڙا موذي مارا
ساٿي له ڪا هاڻي سار.

ڏاڍو ڏکيو گهاريان ويٺو، ڏينهن ۾ ئي ڪي گڏ گذارا
ساٿي له ڪا هاڻي سار.

سڪ تنهنجي ۾ سهڻا سائين، ”منصور“ سجاڻي آهي دارا
ساٿي له ڪا هاڻي سار.

هر پل حاوي رهندي مون تي، سنڌ وطن جي تاري تات.
جيئي سنڌ جي وائي وات!

منهنجو ٿيندين، مڃي پوندءِ، هر ڪا منهنجي دل جي بات.
جيئي سنڌ جي وائي وات!

ڇا ٿو سوچين، منهنجا ساٿي، توڙي آهي ڪاري رات.
جيئي سنڌ جي وائي وات!

سنڌي ٻولي، قومي ٻولي، آه لڳي سڀ ڪنهنڪي لات.
جيئي سنڌ جي وائي وات!

ڪو نه ٿا سوچون سنڌ سواڪجه، سوچ جي آه عطا ٿي ذات.
جيئي سنڌ جي وائي وات!

هر جا هر هنڌ آمر ظالم، دشمن ٿيندا رهندا مات.
جيئي سنڌ جي وائي وات!

سيئي مائهو پائر آهن، ڪير پڇي ٿو ذات صفات.
جيئي سنڌ جي وائي وات!

سج ”منصور“ اجهو ٿو اڀري، ملڪ ڦٽي پئي ٿي پريات.
جيئي سنڌ جي وائي وات!

عجز لياز سان جهڪي ڪندو جو، سنڌڙيءَ کي پرتام،
اسانجو مٿس سلام!

جيئي سنڌ جو هر ڀل هردم، جيڪو پيئندو جام،
اسانجو مٿس سلام!

وڙهندي وڙهندي ويرين سان جو، سنڌ لاءِ ٿئي قتلام،
اسانجو مٿس سلام!

سنڌ جيڪل لاءِ سرڙو ڏيندو، جو ٻچڙو گلفام،
اسانجو مٿس سلام!

غيرن جي تہ صفتن ۾ ساڻي، وجهندو جو ماتام،
اسانجو مٿس سلام!

سنڌي پڙهندو، سنڌي لکندو، سنڌي ٿيندو عام،
اسانجو مٿس سلام!

دودو بنجي رهڻو پوندو، بڻبو ڪونه غلام،
اسانجو مٿس سلام!

سنڌي ٻولي قومي ٻولي، آهي هي الهام،
اسانجو مٿس سلام!

پنهنجا حق ڪسي اڃ وٺبا، ڀل ته لڳي الزام،
اسانجو مٿس سلام!

غير غدار تي جوبه وجهي ٿو، لعنت صبح و شام،
اسانجو مٿس سلام!

ملڪ امڙ کي سجدو ڪريان، سنڌ وڏو انعام،
اسانجو مٿس سلام!

موت ڇا ماريندو مونکي، مان موت کي ماري ويندس.
جيون کي سنوار ي ويندس!

جذبو عشق جو مان تنهنجي، سيني ۾ اٿاري ويندس.
جيون کي سنوار ي ويندس!

جبل مصيبت جا مان سائين، ڏاڍا ڌاري ويندس.
جيون کي سنوار ي ويندس!

ڇا به ٿئي پر توله مان، ڪيئن رنگ لڪاري ويندس.
جيون کي سنوار ي ويندس!

عشق تنهنجي ۾ پرواني جان، پاڻ کي ٻاري ويندس.
جيون کي سنوار ي ويندس!

منهنجي راڻي توسان سيئي، واعدو پاڙي ويندس.
جيون کي سنوار ي ويندس!

موت جي بستر تي پي توکي، ڏاڍو ساري ويندس.
جيون کي سنوار ي ويندس!

مون چاهيو آ مان توتان، سڀ ڪجهه واري ويندس.
جيون کي سنوار ي ويندس!

”منصور“ ته آهيان آئون مڙا، سوري کي سنواري ويندس .
جيون کي سنوار ي ويندس!

اجڙي ڳوٺ ڳلسي وئي،
مون کان ڏور هلي وئي.

”توکان ڏور گذاريندي“
پنهنجي دل نه پلي وئي-
مون کان ڏور هلي وئي.

تنهاين جي ميلي ۾ آ،
ڪاٺي آس جلي وئي-
مون کان ڏور هلي وئي.

آئي ڳالهه چين تائين،
ڪيئن آ هوڙ الي وئي-
مون کان ڏور هلي وئي.

گل اڃان نامي بڻي،
ماري ڇڻ ته ڪلي وئي-
مون کان ڏور هلي وئي.

تنهنجي منهنجي پيار جي،
جت ڪٿ ڳالهه هلي وئي-
مون کان ڏور هلي وئي.

روئندي آ ”منصور“ جي،
ساري رات ڏلي وئي-
مون کان ڏور هلي وئي.

منهنجو من آتو،
 پير نه تو پاتو-
 ڪوئي ڪارڻ آ پرين.

سام سڌ ڪا ٿو پيري،
 من تولئم آتو-
 ڪوئي ڪارڻ آ پرين.

اڪين ۽ ڳوڙهن سندنو،
 توسان ئي ناتو-
 ڪوئي ڪارڻ آ پرين.

ڪيڏو دل ڪي ٿو وڻي،
 چوڪر هيءُ پاتو-
 ڪوئي ڪارڻ آ پرين.

توسان ئي ”منصور“ آ،
 لينهن پرين لاتو-
 ڪوئي ڪارڻ آ پرين.

ياد اوهان جيءَ ۾ سڄو،
 بدن پيو ٿو سٽري-
 شل ائين نه ڪنهن سان ٿئي!

پنهنجي در تان فقير ڪي،
 هر ڪوئي ٿو سٽري-
 شل ائين نه ڪنهن سان ٿئي!

عشق اوهانجي ۾ پيو سدا،
 آب اکين مان ٻڙي-
 شل ائين نه ڪنهن سان ٿئي!

عشق عقل ٻئي پاڻ ۾،
 ڪير نه ڪنهن سان لڙي-
 شل ائين نه ڪنهن سان ٿئي!

ڏس ٿولءِ ”مَنصُور“ پيو،
 هر پل روئي رڙي-
 شل ائين نه ڪنهن سان ٿئي!

ٻين سان ٿو مرڪين پيو،
 مون کان ٿو چرڪين پيو-
 صنم انهيءَ کي ڇا چئون؟

رقيب کي چاهين سدا،
 مون کي ڊاهين سدا.
 صنم انهيءَ کي ڇا چئون؟

ٻين سان تون محبت ڪرين،
 مون سان ئي نفرت ڪرين-
 صنم انهيءَ کي ڇا چئون؟

ٻين کي پرچائين پرين،
 مون سان اڇائين پرين-
 صنم انهيءَ کي ڇا چئون؟

غيرن سان محفل متل،
 مون لئه ڄڻ آهي اجل-
 صنم انهيءَ کي ڇا چئون؟

ٻين لئه ٻاجهارو سدا،
 ۽ مون تي مارو سدا-
 صنم انهيءَ کي ڇا چئون؟

هن جي من ۾ پياس ڇو،
 آهي ”منصور“ اداس ڇو-
 صنم انهيءَ کي ڇا چئون؟

نظرن ڪيو قهر،
صنم گهڻو پيار ڏي.

تنهنجي در جي سامهون،
شل ٿئي منهنجو گهر.
صنم گهڻو پيار ڏي.

جن آڳوڻڪائي وئي،
نفرت هيءُ ننگر.
صنم گهڻو پيار ڏي.

شامد پنهنجي پيار جو،
اوڙو پاڙو، تر.
صنم گهڻو پيار ڏي.

توڪي جي سجدو ڪيان،
ڪهڙو آه ڪفر.
صنم گهڻو پيار ڏي.

پيار ڪري توساڻ آ،
ٿيو ”منصور“ آمر.
صنم گهڻو پيار ڏي.

منهنجو تون آن، آئون تنهنجو، پرتو، توکي هيءُ غريب.
راهون تنهنجون روز نهاريان!

حب هميشه تنهنجي دل ۾، آهين منهنجو تون ئي نصيب.
راهون تنهنجون روز نهاريان!

وج نہ پري تون مون کان جاني، ره تون منهنجي يار قريب.
راهون تنهنجون روز نهاريان!

عشق مچائي آتش آهي، باه اندر ۾ پري عجيب.
راهون تنهنجون روز نهاريان!

ثنا حسن جي ڪنهن لکي آ، اهڙي طاقت ڪنهن نہ اديب.
راهون تنهنجون روز نهاريان!

نوڪر ٿي مان تنهنجو رهندس، منهنجي تن جو تون ئي طبيب.
راهون تنهنجون روز نهاريان!

مون منصور سڏايو جڏهين، منهنجو بڻيو جڳ رقيب.
راهون تنهنجون روز نهاريان!

نظم

اگر سنڌ جي جل جيارڻ گهرين ٿو،
اگر ماءُ جو هانءُ ٺارڻ گهرين ٿو،
وطن تان مصيبت جي ٺارڻ گهرين ٿو،
۽ غدار دشمن کي مارڻ گهرين ٿو،
تہ ڇڏ ماءُ جي جھ پلي هليو آءُ ٻاهر،
وري اڃ ٿي ڏيڪڪار دودو دلاور.

لطيفي جي ٻولي جيارڻ گهرين ٿو،
دريا خان جو روح ٺارڻ گهرين ٿو،
عزت ساڻ دنيا ۾ گهارڻ گهرين ٿو،
امڙ ساڻ جي قول پارڻ گهرين ٿو،
تہ سر گهور، گهر گهور، هوشوءَ وانگر،
يا سوريءَ کي سينگار، هيمنون وانگر.

اگر ڌارين کي ڌڪارڻ گهرين ٿو،
۽ تن لاءِ پارڻ جي پارڻ گهرين ٿو،
سڀني حق پنهنجن کي ڏيارڻ گهرين ٿو،
تہ جلدي جيئي سنڌ نمر و هڻي اٿ،
هٿن منجهه جهندو وطن جو کڻي اٿ.

او سائين...!

منهنجي جيت به هار او سائين،
چا کان ٿئين بيزار او سائين.

قول ٺيائڻ جا تو ڪيڙا،
وعدا تنهنجا ڪاڏي ويڙا،
چالڻ ڪيئي انڪار او سائين.

واه پيارا پيار او هانجو،
تو بن هيڻو حال اسانجو،
تو کي سڀ اختيار او سائين.

پيار جو پنڌ اڻانگو آهي،
پيار جو ملهه مهانگو آهي،
وڪون هلئين تي چار او سائين.

توتان صدقي سيڪجه ڪريان،
سام به پنهنجو گهوري ڇڏيان،
اگر ٿئي ديدار او سائين.

سند ڏکن ۾ تون چپ آهين،
حيث هجيئي ”منصور“ سڏائين،
شعر ۾ شعلا ٻار او سائين.

اٿي جاڳ سنڌي، اٿي جاڳ سنڌي،
سگهو ماڻ پنهنجو، وري ماڳ سنڌي.

دل و جان سان سنڌ جي خدمت ادا ڪر،
گذارن ۽ غيرن تي لعنت سدا ڪر،
ورائج وري ڏيس ڏي واڳ سنڌي.

جيئي سنڌ نعرو سرعام آهي،
لڀن تي رهيو سنڌ جو نام آهي،
”جيئي سنڌ“ جو ڳاء اڄ راڳ سنڌي.

اسان کي مرڻ سنڌ لاءِ منظور آهي،
اسان ۾ ملڪ هرڪو ”منصور“ آهي،
وريو ڄاڻ پنهنجو اجهو پاڳ سنڌي.

اٿي جاڳ سنڌي، اٿي جاڳ سنڌي،
سگهو ماڻ پنهنجو، وري ماڳ سنڌي.

مولانا عبیدالله سنڌي رحم

ڪٿي اسلام جي پرچار، مولانا عبیدالله،
غريبن سان ڪيو آ پيار، مولانا عبیدالله.

ڏنو انسانيت جو درس پنهنجي وقت ۾ دولهم،
حقيقت کي ڪيو نروار، مولانا عبیدالله.

سچائي ۽ صداقت جو ڪري پرچار دنيا ۾،
امن لاءِ راهه ڪٿي هموار، مولانا عبیدالله.

رهي سنڌ ۾ ويا بلڪل، سنڌيت جي رنگ ۾ رگجي،
وطن سنڌ سان ڪيائون پيار، مولانا عبیدالله.

امن اتحاد جو پيغام ڏئي اقوام عالم کي،
مٽايو جنگ جو آزار، مولانا عبیدالله.

سوا سرڙو سهائڻ جي، نه ملندي يار آزادي،
اڻو جاڳو، ڪٿو مٽيار، مولانا عبیدالله.

جهڪائي عزم هن جي ڪي، نه سگهيو ڪو ڪڏهن آمر،
ڪيو هر آڇ کان انڪار، مولانا عبيدالله.

”عدل، انصاف، آزادي“ هئو نعرو ته سنڌيءَ جو،
اصولن تي نه ڪيو واپار، مولانا عبيدالله.

اسان سنڌي وڃون سنڌري، غلامي کان ٿيون آجا،
هنڊايون جي فڪر انڪار، مولانا عبيدالله.

وڌو جنهن سنڌ ساگر پار ٿي، جو سنڌ ۾ پايو،
ڪيو هن قوم کي بيدار، مولانا عبيدالله.

اسان طالب اوهان عالم اچو گڏجي ڪيون ڪوشش،
وطن سنڌو ڪيو، گلزار، مولانا عبيدالله.

اسان ”منصور“ موجوده، زماني جا سڏايون ٿا،
ڏئي هوڪو سڃايون دار، مولانا عبيدالله.

جلی جلی دل جلی وئی

انڌي دنيا کي سمجھائين، چالو وينو نير وهائين،
چو ٿو پنهنجو وقت وڃائين، سڀ کي وينو شعر ٻڌائين،
نمرو جيئي سنڌ لڳائين، پير نه پئتي ڪڏهين پائين،
چو ٿو پنهنجي ننڍ ڦٽائين، عشق سنڌه کي سمجھير سائين،
ڪانه پرولي سلي وئي، جلي جلي دل جلي وئي.

انسانيت جو سبق ڏئين ٿو، گونگن ماڻهن لاءِ رئين ٿو،
ننڍ ڦٽائي شعر چوين ٿو، ڳڻتئين ۾ تون پاڻ ڳرين ٿو،
سچ چوڻ کان ڪين ڊڄين ٿو، آمر کان تون حق گهرين ٿو،
جيئي سنڌ جي ڳالهه ڪرين ٿو، غير غدار سان خوب لڙين ٿو،
ننڍ آ تنهنجي هلي وئي، جلي جلي دل جلي وئي.

دنيا ليڪن دوکو آهي، هٿڙي سيڪو مطلب چاهي،
سچ واري تي سڀ ڪو باهي، ڪوڙ چوڻ تي ڪجهه پي ناهي،
ٿورن ماڻهن سمجھيو آهي، جيئي سنڌ جو مطلب چاهي،
سنڌ وطن تي سيڪو ڪاهي، سيڪو سچ سان سينو ساھي،
گولي هٿ آ چلي وئي، جلي جلي دل جلي وئي.

پنهجن ساڻ پيار ڪرين ٿو، الفت جو اظهار ڪرين ٿو،
 انسانيت نروار ڪرين ٿو، دم دم ۾ ديدار ڪرين ٿو،
 سنڌڙيءَ لاءِ ويچار ڪرين ٿو، راهِ ڏکي هموار ڪرين ٿو،
 سوريءَ لاءِ سينگار ڪرين ٿو، هٿ هٿ نيڻ نهار ڪرين ٿو،
 تنهنجي راهِ آ جهلي وئي، جلي جلي دل جلي وئي.

سند اسان لاءِ سڀ ڪجهه آهي، ڪير انهيءَ سان سينو ساهي،
 بد خواهن کي رکيو ڏاهي، ڪنڌ انهن جو ڇڏيو لاهي،
 جيڪو پنهنجن تي ٿو باهي، اهو اسان مان ناهي ناهي،
 ٻچو ٻچو ٿيو باغي آهي، هر ڪو اڃ ”منصور“ ٿيو آهي،
 ريتي تي هر ڳلي وئي، جلي جلي دل جلي وئي.

سند جا دودا جلدي آء،
شاعر ساڻي اڳتي آء.

سندڙي ٿي اڄ توکي ساري،
سندڙي ٻولي پيئي پڪاري،
دير نه ڪر تون ايڏي پاء.

سند امڙ تان سر ڏينداسون،
هوشو هيمن سڀ ٿينداسون،
جيئي سند جو ڪر ڦهلاء.

مڙس ٿي ويرن سان وڙهنداسين،
سند نه پنهنجي ڀر ڏينداسين،
پنهنجو سڀ ڪي آه چٽاء.

سند کي ٺاهيو ۽ سينگاريو،
علم سنديون اڄ ڄاڻيون ٻاريو،
اٿيو شمعن وارو شمعاء.

هر سنڌي آ پاءِ اسانجو،
پنهجن سان سرچاءِ اسانجو،
ورندو ڄاڻ سڪن جو واءِ.

تو ڪٿي پياري پنهنجي جندڙي،
مونکي ساهه کان پياري سنڌڙي،
جنهن جولنءِ لنءِ منجهه لڳاءِ.

پٽ ڌڻيءَ جي بهڪڻ ٻولي،
سنڌ امڙ جي مڙي لولي،
جنهن مان خوب اچي ٿو ساءِ.

سنڌي آهيون، سنڌي ڳايون،
سنڌيءَ ۾ سڀ سان ڳالهايون،
سنڌ ”مَلڪَ“ آ جيگل ماءِ.

سنڌ جا دودا جلدي آءِ،
شاعر ساڻي اڳتي آءِ.

مان گهايل هان- مان گهايل هان

هن سنڌ ڌرتي جي سيني تي، مون ڪيئي سور سٺا آهن،
ڪجهه پنهنجن کان ڪجهه ڌارين کان، مون ڏکيا ڏينهن ڏٺا آهن،
هن سنڌو مائتا ڌرتيءَ لاءِ، هت ڪيئي جوان ڪٺا آهن.
مان گهايل هان، مان گهايل هان.

اسان هنن کي قرب ڏنو ۽ هت ۾ هت ڏئي تاريو آ،
اسان هنن کي پاءُ سڏي، هر ساه ۾ سانڍي ساريو آ،
هو پنهنجي ٻولي ٻولي ٿو، هو ڌاريو آخر ڌاريو آ،
مان گهايل هان، مان گهايل هان.

هن سنڌ وطن جي سانگين تي، ڪي ڌاڙيلن جا ڌاڙا هن،
۽ جو پي شاعر حق چوي ٿو، تنهن لاءِ ڪات ڪهاڙا هن،
پر آءُ ڏسان ٿو ويرين جا، اڄ ٻول اسان سان پاڙا هن،
مان گهايل هان، مان گهايل هان.

پنهنجن کان جي گهاءَ رسيا سي، سيني اندر ساريان ٿو،
سنڌڙيءَ سان جي قول ڪيا ٿر، هڪ هڪ هاڻي پاريان ٿو،
غير غدار تي لعنت وجهيو، پنهنجي دل کي ٺاريان ٿو،
مان گهايل هان، مان گهايل هان.

اڄ ٻول لطيفي ٻولي اٿ، اڄ سچ جي واٽ کي ٻولي اٿ،
۽ آزاديءَ جو علم کڻي، زنجير غلاميءَ کولي اٿ.
ڏٺي آزاديءَ جو درس سڄڻ، تون ذهن کي ڇاڇولي اٿ،
مان گهايل هان، مان گهايل هان.

تون ڇا به چوين تون ڇا به ڪرين، هر ظالم کي اڄ مرڻو آ،
جا چٽنگ دڪائي ڪالهه هئي، اڄ ٻارڻ تنهن مان ٻرڻو آ،
هڙ غيرون کي ساڙي ٻاري، آزاد وطن کي ڪرڻو آ،
مان گهايل هان، مان گهايل هان.

مون کي آ منظور اکر، بهتان اوهان کي مڙهڻو آ،
مان آهيان ”منصور“ سو مون کي! ڦاهيءَ تي اڄ چڙهڻو آ،
پل سوريءَ تي چاڙهيو مون کي، پر سچ جو ڪلمو پڙهڻو آ،
مان گهايل هان، مان گهايل هان.

گهوت ڀٽائي تون ئي چئم،
انصاف جو ڪهڙو گهنڊ وڃايان!

گهر ۾ ان جو دائو ناهي، هاري ڏس ته ڪيئن ڄڻي ٿو.
پيٽ مٿارو خان وڏيرو، محلن منجهه شراب پئي ٿو.
هيءُ نظام، انڌير ننگر جو، من کي ڪيڏي پيڙ ڏئي ٿو.
گهوت ڀٽائي تون ئي چئم،
انصاف جو ڪهڙو گهنڊ وڃايان!

تنهنجي ورسِيءَ تي او ڀٽائي، هڪ پيري مون شعر پڙهيو هو،
وقت جو حاڪم ڀڄندو آيو، جيڪو مون سان خوب وڙهيو هو،
تنهنجي عاشق صادق آهيان، تڏهن مون تي جيل مڙهيو هو.
گهوت ڀٽائي تون ئي چئم،
انصاف جو ڪهڙو گهنڊ وڃايان!

آء پٽائي مون کي توسان، دل جون ڳالهيون ڪرڻيون آهن،
 گهٽ اسي ۽ ڪنوار ڏهن ۾، ڌرتي ڇايون پرڻيون آهن،
 مال جي چوريءَ بعد به ڀاڳي، ڏنڊ ۽ چٽيون پرڻيون آهن.
 گهٽ پٽائي تون ئي چئ،
 انصاف جو ڪهڙو گهند وڃايان!

ڌرتيءَ جي جن ساک ڪٺي هئي، وقت جا ٿي ويا سي ته سلامي.
 تنهن جو سنهن آ سنڌڙي جيڄل، ڪرڻي ناهي غير غلامي.
 ڪوڙا عاشق ڪوڙا طالب، پرمت تي ئي ويا وڪامي،
 گهٽ پٽائي تون ئي چئ،
 انصاف جو ڪهڙو گهند وڃايان!

منشي، سيد جيل ۾ آهن، سچ چوڻ هت ڏوهه وڌو آ،
 ڳالهه ڪرڻ اڄ قوم وطن جي، حاڪم چئي ٿو ڪم ڇڏو آ،
 ڪيئن مڙي منصور او سائين، حق وارن جو هيءُ لڏو آ.
 گهٽ پٽائي تون ئي چئ،
 انصاف جو ڪهڙو گهند وڃايان!

سنڌي آميون، سنڌي يارا
پنهنجو ظالم سان تڪرار!

ون يونٽ جو ڪوٽ ويو ڪڇي، ظلم سنڌا زنجير ويا ڪٽجي.
ڏاڍ نه رهيو، ويڙو ويڙجي، ظالم جو ويو نالو مٽجي.
جاگيا جڏهن ٻيڙا ٻار، پنهنجو ظالم سان تڪرار.

سنڌي قوم کي گذر نه سمجهو، جاگيا جڏهن پاڻ کي جهلجو،
شير اٿي پيا، پٺتي نه هٽجو، ڪائڻر پٺ ڏئي ڪينڪي پڇجو،
حساب وٺبو هڪ هڪ يار، پنهنجو ظالم سان تڪرار.

سنڌ خلاف جو قلم کڻي ٿو، ڪاٺي سنڌ جي گلا ڪري ٿو،
پنهنجي پير تي ڪاٺ هڻي ٿو، پنهنجي ڪارڻ کڏ کڻي ٿو،
کڏ ۾ ڪرندو ٿيندو غار، پنهنجو ظالم سان تڪرار.

ڪيئي ورهيه هي سور سٺاسين، نوڪرين تان هٽ ڪنياسين،
پنين تان ٻي دَخل ٿياسين، سڀ ڪجهه ڏيئي سبق سکياسين،
ظالم ڪيڙا ظلم هزار، پنهنجو ظالم سان تڪرار.

پنهن جي پيرن هلڻو پوندو، دودو بنجي رهڻو پوندو،
هر ظالم کي اڄ مرڻو پوندو، ديس نه هڪل ڇڏڻو پوندو،
آه اسانجو هي اقرار، پنهنجو ظالم سان تڪرار.

”ملڪ“ امڙ کي سر ڏينداسون، هوشو، هيمو سڀ ٿينداسون،
حق جو هوڪو ڏئي وينداسون، مرڪي مقتل ۾ اينداسون،
حيدر جا ٿي اڄ حيدار، پنهنجو ظالم سان تڪرار.

شهيد عبدالرزاق سومري جي حضور ۾

ڌرتيءَ کي او پوچيندڙ ميان، توکي ڏاڍو ساريون ويٺا!
مان مٽيءَ جو ٻچو ڪيو اوجو، تنهنجي جوت جڳايون ويٺا!

پنهنجن ڏاڏا پور ڏنا هن، ڌارين پڻ آ ڪين گهٽايو،
جرا ڪين مان جاري آهي، نيٺين نير وهايون ويٺا!

تنهنجو عزم هو ڏاڍو اوجو، تنهنجي همت جوان هئي،
عزم اهوئي دل ۾ سانڍي، ڏاڍ جو ڏونگر ڌاريون ويٺا!

ڏيهه ۾ جن ڏڪار وڌو ۽ پياسي ٿيا هن پنهنجي رت جا،
موذي اهڙا مات ٿين شل، ڌڻيءَ در ٻاڏايون ويٺا!

بیت بهارن جا نه وٿيا ۽ گيت گلن جا ڪونه وٿياسين،
سانگيٽڙن جا سور سڀيئي، وارين ۾ ورجايون ويٺا!

تون مڙس هٿن مهمير هٿين، تون مانجهي مرد مٿير هٿين،
تو روشن جيڪا شمع ڪئي سا خون جگر سان ڀاريون ويٺا!

پيسي تي ٿا ذهن وڪامن، ڪيڏي سوچ آ سستي ٿي وئي،
پنهجن جا هي حال ڏسي پوڳتئين ۾ دل ڳاريون ويٺا!

نيٺ ته ورنڊو واءِ سٿائو، سوپ ملي ”منصور“ کي ويندي،
آس انهيءَ تي سومرا سائين، پنهنجو من پريايون ويٺا!

ڪاليج پيارا، او ڪاليج پيارا.

ڏاڍو تون مون کي پيارو لڳين ٿو،
ڪلڙن کان وٺي تون پيارو لڳين ٿو،
آڙهه ۾ تون چڻ سيارو لڳين ٿو،
تنهنجي بدولت آهيون سگهارا،
او ڪاليج پيارا.

باغن جي سُرمي خوشبو سنگهان ٿو،
جوڙا سڄوڙا، چوڏس ڏسان ٿو،
محبت جا مٺڙا نغما ٻڌان ٿو،
سرها هجن سڀ دل جا سڄارا،
او ڪاليج پيارا.

ڪاليج ميوزيم، ڪينٽين ڇاهي،
هت ٻن دٻين جو ته ميلاپ آهي،
سيڪو ڊسڪشن هال ڏانهن ڪاهي،
ڇاڇا ٻڌايان، رنگين نظارا،
او ڪاليج پيارا.

ڪينٽين ۾ ئي اڪڙيون ملن ٿيون،
 فنٽا ۽ ڪوڪا، ڏاڍيون وڻن ٿيون،
 ڪئين قرب واريون ڳالهيون ٿين ٿيون،
 آهڻ سان نڪرن دل جا غبارا،
 او ڪاليج پيارا.

معذرت سان ميڊم کي آئون چوان ٿو،
 ٻئي هٿ ٻڌي هڪ، عرض ڪيان ٿو،
 ڪريو نه ڪاوڙ پنهنجن ٻچن تي،
 ڪريو پاس سڀ کي، عرض آ خدا را،
 او ڪاليج پيارا.

توتي اسان کي مدد ناز رهندو،
 دنيا ۾ تنهنجو ئي آواز رهندو،
 انجام رهندو ۽ آغاز رهندو،
 سنڌو ۽ جا ساوا، رهن شل ڪنارا،
 او ڪاليج پيارا.

هي گيت نوڪيڌر جي پارٽي ڏسين ٿو،
 ۽ پارٽي ۾ ٻيو ڇا ڏسين ٿو پسين ٿو،
 هيڏي آ جوين ۽ هوڏي جواني،
 ڪي ”منصور“ سمجهن پنهنجا اشارا،
 او ڪاليج پيارا.

هائیکا

چو تون چرکین؟
سڀ کجه توتان گهوريان،
مٿا جي مرکين.

لکيل خط منهنجو،
يارا پڙهي ڦاڙي ڇڏي،
پيار عجب تنهنجو

تنهنجو خط آيو،
چمي چشمن تي رکير،
مون لاءِ سرمايو.

تو کي پيار ڏنم،
دل جو تون آهين ڏئي،
رب جو آه قسم!

آزاد نظم

ايڪسيڊنٽ!

هوءِ Drive ڪري،
 نڪري پئي،
 ۽ مون گاڏي موڙي-
 گيت جي اندر-
 گاڏيون پئي-
 آمهون سامهون،
 بلڪل ويجهو-
 بمپر بمپر سان
 ائين جيئن-
 پريمي جوڙي جو-
 نڪ نڪ سان!!
 بتيون بتين سان -
 ائين جيئن-
 اڪيون اکين سان!!
 مونڏانهن نهاري،
 صحيح سڃاڻي،
 کلندي کلندي،
 گاڏي موڙي،
 پاڻ سنڀالي،
 مهنجا مڀنا
 ساڻ ڪٿي وئي
 منهنجا رستا ڄام ڪري وئي

جيئي امڙ جيئي سنڌو!

تو سڄڻ،
هي ڇا چيو!!
تم
جيئي سنڌ جو
ڏيان ڇڏي نعرو هڻ!!
افسوس تنهنجي سمجهه تي،
تنهنجي عقل کي جس هجي!
شاباس هجي!
آخر ڪار هي
تو کي ڇا ٿي ويو
اڳ پر ته اهڙو ڪين هئين!
تون مڙس هئين
مانجهي هئين!
تو جيل جون ڪوٺيون ڏٺيون هيون
سنڌڙي لاءِ،
سنڌ جيڄل ماءُ لاءِ!
اڳ پر ته ساڻي!
سنڌ جا نعرا هڻائيندو هئين
”جيئي امڙ“ چوندو هئين،
تون جوش ڏياريندو هئين

غيرت ڏياريندو هئين!
 پر!!
 ڇا چوان
 اڄ توکي هي ڇا ٿي ويو
 هي جلدي ڦيرو!!
 هاڻ مان سمجهي ويس
 تو ماءُ سان پنهنجو پراڻو
 قول پاڙيو ڪينڪي!
 آزل کان
 قائم رهڻ واري ”امڙ“ کي
 مستقل زندهه رهڻ واري امڙ کي
 تو ڇڏيو آهي وساري،
 صرف پنهنجي فائدي لاءِ!
 چند سڪن جي عيوض
 ۽ چند ٽڪن جي عيوض
 اڄ خوب تون نعرا هڻي
 هڪ شخص کي جيارين پيو!
 افسوس صد افسوس تنهنجي حال تي!
 ٻڌ!
 هاڻ تنهنجي واٽ ٻي آ
 ۽ اسانجي راهه ٻي آ

هاڻ پنهنجي قرب جو،
 رشتو ٽٽل آ.
 پر ياد رکجان
 ڳاله منهنجي هيءَ تون
 دنيا سدا رهڻي نه آ
 پر سنڌڙي آهي امڙا
 زنده سدا رهندي پئي،
 جڳ جڳ امڙ جيئندي پئي-
 آي دوستا
 تون مونکي نه جهل
 مونکي نه روڪ
 سنڌ جو نمر و هٿان!
 سو سو دفعا چوندو رهان
 ”جيئي امڙ، جيئي سنڌو“
 جيئي سنڌو، جيئي امڙا
 جيئي سدا سنڌڙي امڙ.

ٲاڙو

اسٲتال ۾ ٿي وي،
 هلي رهي آهي.
 مريضن لاءِ،
 ويٺا آهيون ڊاڪٽر ۽ نرسون،
 پروگرام ”گيت مالا“
 ڏسڻ ۾ رڌلا
 هڪ مريض-
 جنهنجو پير آهي وڍيل
 ريڙهيون ڏيندو
 اچي ويٺو آ
 منهنجي اڳيان
 نه ڄاڻ ڇو
 بچان ٿي لڳيرا

دارون منهنجي درد جو!

پاء منهنجي کي

دل جو دورو

آهي ڳورو

اسپتال پهچون ٿا

ڊوڙي ڊوڙي

ڊاڪٽر نرسون

لڳي وڃن ٿا!

علاج ڪرڻ ۾-

مونکي ڏين ٿا.

لکي سٺي هڪ.

جنهنجو نالو آ

Strepto- Kinase

عام انکي

S.K. چون ٿا

آلدي مون جا
 چئن هزارين
 خاص ڊرپ هر
 وڌائون جيڪا
 ليبل ڪيائون
 اسٽنگ پلاسٽر تي
 لکي S.K

.....

وڏي نقصان کان
 بچي ويو
 مونکي ڇيائون
 حياتي هن کي
 وري ملي آ
 وقت تي S.K
 لکي وئي آ
 آئون پڇان ٿو
 S.K ----- ڇاهي؟

مارٽ الڪ هر
 زندگي بچائيندڙ
 دعا جهڙي هي دوا آ.
 آئون سوچيان ٿو
 مونکي به ته هڪڙي ايس . هڪي
 بخشي آهي نئين حياتي .
 ڊرپ تان لاهي
 ليبل S.K
 ڪارپنهنجي جي .

دیش بورڊ تي

مون آڳايو.

دوست ڪار پر-

ويهندي لهندي،

بيجو ولن ٿا.

S.K چاهي؟

مان مرڪان ٿو

لنوائي ڇڏيان ٿو

دل ۾ سوچان ٿو

(لوڪ ڇا ڄاڻي؟)

ها!!!

مان ڄاڻان ٿو!!

ايس . ڪي چاهي؟

ايس . ڪي منهنجي حسرت آهي

اهائي منهنجي،

پهرين خواهش

آخري خواهش

ها

ايس . ڪي منهنجي آهي محبت!

ٻين کي غمن کان ڇڏائي ڇڏيوسين.
 • آرام پنهنجو ڦٽائي ڇڏيوسين.
 نه ٿيو وقت ساڻي ته پرواهه ناهي.
 پنهنجو ساٿ پهراڻا ٺاهي ڇڏيوسين.

وساري ڇڏيو تو، وساريان ٿو مان.
 ڏڪاري ڇڏيو تو، ڏڪاريان ٿو مان.
 ڏنر دلڙي ٿو کي، وري فيسر ڏي اڃ،
 کڻي اک پنهنجي، نهاريان ٿو مان.

اڃا يار جڳ، جيئن گهرين تو،
 وري راند هاريل تون جيئن گهرين تو،
 مدهوشيءَ ۾ ڇاڇا نه ڪيڏن گهرين تو،
 تون خالي اڃا جمار پيئن گهرين تو.

محببت ڪري پوءِ ڊڄڻ آهه ڪهڙو،
 جي ڦاٽو ته ڦٽڪڻ، ڀڄڻ آهه ڪهڙو،
 جي ”منصور“ آهيو، ته ڦاسي سڃايو،
 لکي گهر ۾ نعرو هڻڻ آهه ڪهڙو.

وَمَدا پَنهنجا پارينداسين،
سندي ٻولي جيارينداسين.
ڪير اسانجي راهه جهلمندو،
غدارن کي ماريينداسين.

●●●

هاري پورهيت جيارينداسين،
وعدو سنڌ سان پارينداسين.
جيڪڏهن دشمن، پنهنجا آهن،
ٻارڻ تن لاءِ پارينداسين.

●●●

سندي پنهنجي ٻولي ٿيندي،
سنڌواسين جي ٻولي ٿيندي.
آهي پنهنجو عزو اهوئي،
حق جي خاطر هولي ٿيندي.

●●●

هڪڙو کڻ ڪڏاري وڃ،
محبت جو مڃ ٻاري وڃ.
عرض ڪيو ٿر نينڙو سائين،
منهنجو آڱن اجاري وڃ!

سنڌ وطن سان الفت منهنجي،
غيرن سان آ ڪلفت منهنجي،
هر سنڌيءَ سان پيار ڪريان ٿو،
پنهنجن ڏي آ رغبت منهنجي.

***

پنهن جن سان پيار ڪريان ٿو،
غيرن سان تڪرار ڪريان ٿو،
سنڌ ۾ ڌاريا ڇانويا تن جي،
مارڻ جو اقرار ڪريان ٿو.

***

سنڌ ۾ سهڻي سنڌي آهيون،
پنهنجن سان ٿا نينهن لڳايون،
دشمن جي لٽ ۾ ٻارڻ ٻاريون،
سنڌ مان غير خدار ڀڄايون.

***

امرتا ڏني آهي، سهڻيءَ گهڙي ڪي،
اهو ڪمڻ سمجهايون هن بي وڙي ڪي،
دفن ٿيل هي سڀ ڪجهه هو تهذيب سنڌ جي،
اجاگر ڪيو ٿئون موهن جي دڙي ڪي.

اڃا تون پاڻڪي ڪهين پيو ڌاريون سڏائيندين،
 وطن سنڌ ۾ رهي، سنڌي سڏائڻ عيب سمجهين ٿو
 اڳر سنڌ ۾ اٿئي رهڻو ته سنڌ کي ڳاء، سنڌي ٿي،
 عجب آ سنڌ جو ڪاٺي، تون ڳائڻ عيب سمجهين ٿو

■ ■ ■

ڪهڻا ئي ڏينهن من مستيون ڪئي خاموش رهياسون،
 اڙي موکا توکي مهمان سمجهي ڪين ڪيهاسون،
 چيوسين ٺيڪ ٿي ويتدين، مگر ٺيڪ حرام آهين،
 نه تنهنجي دال ڳرندي جي ڪري للڪار اٿياسون.

■ ■ ■

بي دردن سان درد نه وٺجي، بهتر ڳالهه
 بي سمجهن سان ڳالهه نه ڪڍجي، بهتر ڳالهه
 ڪڍڻا چوڻا، ڪڍڻا پريت، ٺٽي پون،
 سچ ۽ حق جي راه نه ڇڏجي، بهتر ڳالهه

● ● ●

علمبردار ٺڪري پيا وري تهذيب پهراڙي،
 ٺٽي ڪپڙي ڏسو تنکي، پيا ڪن عيش منجهه ماڙي،
 پڌايو فعل ۾ پورا ٿئا ٺڪرو، اڃا تائين
 اکر دل سان لڳنه شايد وڃائين پيو تڏهن تازي.

سنڌ ادبي اڪيڊميءَ جا ڇپيل ڪتاب

گڏيل ڪتاب وٺڻ سان رعايت

125-00	شيخ اياز	1. سانجهي سمنڊ سپون
100-00	شيخ اياز	2. ڪٿين ڪر موڙيا جڏهن-3
100-00	ڊاڪٽر فهميده حسين	3. ادبي تنقيد، فن ۽ تاريخ
100-00	شيخ اياز / تاجل بيوس	4. وڏا وڻ وٽڪار جا
100-00	ڪامريڊ سويو گيانچنداڻي	5. وڏي وٽ هٿار
120-00	شيخ اياز	6. ڪٿي نه ڀڄبو تڪ مسافر-3
100-00	شيخ اياز	7. جي تند برابر توريان
40-00	نارائڻ شيام	8. ڪبير
80-00	فقير يار محمد	9. شاه جي شرح
70-00	امرتا پريتم/ستار	10. تيرهون سج

گهرائڻ لاءِ پتو:

سنڌ ادبي اڪيڊمي

مزين فلور، پارس ميڊيڪل سينٽر،

فيصل پلاز، مبارڪ شهيد روڊ،

ڪراچي.

فون: 7782597

فقير طبيعت، معصور،
پيدائشي صوفي لا ڪوفي،
سندس موجودگي ۽ ڪچهريءَ
پر عجيب سرور، گڏ هجي ته
زمان ۽ مڪان جو احساس ئي نه
رهي. شاعريءَ مان سندس
سادگي، معصوميت، بي ساختگي،
سچائي ۽ عاشقي جهلڪي پئي.

- ڊاڪٽر سليمان سولنگي

سڃاڻپ

- نالو : ڊاڪٽر عبدالقيوم ولد حاجي ماستر محمد بچل ملڪ
- ادبي نالو : منصور ملڪ
- جنم جو هنڌ : پٺو هيدن شهر ضلع نوشهرو فيروز، سنڌ
- جنم جي تاريخ : 25 مارچ 1952ع
- علمي لياقت : (1) M.B.B.S - 1978ع
- لياقت ميڊيڪل ڪاليج ڄامشورو/ حيدرآباد
- (2) Ph.D - 1985ع تاشقند اسٽيٽ ميڊيڪل
- انسٽيٽيوٽ - USSR
- ملازمت : سينيئر اينسٽيٽيوٽسٽ
- سويراج ميٽرني هوم، K.M.C.
- ڪراچي
- پهريون ڪتاب :
- پتو : A-410، رينو سينٽر،
- رينڊل روڊ، نزد انڪل سيري اسپتال،
- ڪراچي.

پڙهندڙ نسل . پ ن

The Reading Generation

1960 جي ڏهاڪي ۾ عبدالله حسين ”اُداس نسلين“ نالي ڪتاب لکيو. 70 واري ڏهاڪي ۾ وري ماڻگ ”لڙهندڙ نسل“ نالي ڪتاب لکي پنهنجي دورَ جي عڪاسي ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي. امداد حُسينيءَ وري 70 واري ڏهاڪي ۾ ئي لکيو:
انڌي ماءُ جڻيندي آهي اونڌا سونڌا ٻارَ
ايندڙ نسل سَمورو هوندو گونگا ٻوڙا ٻارَ

هر دور جي نوجوانن کي اُداس، لڙهندڙ، ڪڙهندڙ، ڪُڙهندڙ، ٻرندڙ، چُرندڙ، ڪِرندڙ، اوسيئڙو ڪُنڌڙ، پاڙي، ڪاڻو، ڀاڄوڪڙ، ڪاوڙيل ۽ وڙهندڙ نسلن سان منسوب ڪري سگهجي ٿو، پر اسان انهن سڀني وچان ”پڙهندڙ“ نسل جا ڳولائو آهيون. ڪتابن کي ڪاڳر تان ڪڍي ڪمپيوٽر جي دنيا ۾ آڻڻ، ٻين لفظن ۾ برقي ڪتاب يعني e-books ٺاهي ورهائڻ جي وسيلي پڙهندڙ نسل کي وَڌڻ، ويجهڻ ۽ هِڪَ ٻئي کي ڳولي سَهڪاري تحريڪ جي رستي تي آڻڻَ جي آسَ رکون ٿا.

پڙهندڙ نسل (پڻ) ڪا به تنظيم ناهي. اُن جو ڪو به صدر، عهديدار يا پايو وجهندڙ نه آهي. جيڪڏهن ڪو به شخص اهڙي دعويٰ ڪري ٿو ته پڪ ڄاڻو ته اهو ڪوڙو آهي. نه ئي وري پڻ جي نالي ڪي پئسا گڏ ڪيا ويندا. جيڪڏهن ڪو اهڙي ڪوشش ڪري ٿو ته پڪ ڄاڻو ته اهو به ڪوڙو آهي.

جهڙيءَ طرح وڻن جا پڻ ساوا، ڳاڙها، نيرا، پيلا يا ناسي هوندا آهن اهڙيءَ طرح پڙهندڙ نسل وارا پڻ به مختلف آهن ۽ هوندا. اهي ساڳئي ئي وقت اداس ۽ پڙهندڙ، ٻرندڙ ۽ پڙهندڙ، سُست ۽ پڙهندڙ يا وڙهندڙ ۽ پڙهندڙ به ٿي سگهن ٿا. ٻين لفظن ۾ پڻ ڪا خصوصي ۽ تالي لڳل Exclusive Club نه آهي.

ڪوشش اها هوندي ته پڻ جا سڀ ڪم ڪار سهڪاري ۽ رضاڪار بنيادن تي ٿين، پر ممڪن آهي ته ڪي ڪم اجرتي بنيادن تي به ٿين. اهڙي حالت ۾ پڻ پاڻ هڪٻئي جي مدد ڪرڻ جي اصول هيٺ ڏي وٺ ڪندا ۽ غير تجارتي non-commercial رهندا. پڻن پاران ڪتابن کي ڊجيٽائيز digitize ڪرڻ جي عمل مان ڪو به مالي فائدو يا نفعو حاصل ڪرڻ جي ڪوشش نه ڪئي ويندي.

ڪتابن کي ڊجيٽائيز ڪرڻ کان پوءِ اهم مرحلو ورهائڻ distribution جو ٿيندو. اهو ڪم ڪرڻ وارن مان جيڪڏهن ڪو پيسا ڪمائي سگهي ٿو ته ڀلي ڪمائي، رڳو پڻن سان اُن جو ڪو به لاڳاپو نه هوندو.

پڙهندڙ نسل . پڻ The Reading Generation

پَننَ کي گليل اکرن ۾ صلاح ڏجي ٿي ته هو وس پٽاندڙ وڌ
 کان وڌ ڪتاب خريد ڪري ڪتابن جي ليکڪن، ڇپائيندڙن ۽
 ڇاپيندڙن کي همٿائن. پر ساڳئي وقت علم حاصل ڪرڻ ۽ ڄاڻ
 کي ڦهلائڻ جي ڪوشش دوران ڪنهن به رڪاوٽ کي نه مڃن.
 شيخ اياز علم، ڄاڻ، سمجھ ۽ ڏاهپ کي گيت، بيت، سٺ،
 پُڪار سان تشبيهه ڏيندي انهن سڀني کي بمن، گولين ۽ بارود
 جي مد مقابل بيهاريو آهي. اياز چوي ٿو ته:
 گيت به ڄڻ گوريلا آهن، جي ويريءَ تي وار ڪرن ٿا.

... ..

ڄڻ ڄڻ ڄاڙ وڌي ٿي جڳ ۾، هو ٻوليءَ جي آڙ چُپن ٿا؛
 ريتيءَ تي راتاها ڪن ٿا، موٽي منجهه پهڙ چُپن ٿا؛

... ..

ڪالهه هُيا جي سُرخ گلن جيئن، اڄڪلهه نيلا پيلا آهن؛
 گيت به ڄڻ گوريلا آهن.....

... ..

هي بيت اُٿي، هي بم- گولو،

جيڪي به ڪٽين، جيڪي به ڪٽين!

مون لاءِ ٻنهي ۾ فرق نه آ، هي بيت به بم جو ساٿي آ،

جنهن رڻ ۾ رات ڪيا راڙا، تنهن هڏ ۽ چم جو ساٿي آ -

ان حساب سان اڻڄاڻائي کي پاڻ تي اهو سوچي مڙهڻ ته
 ”هاڻي ويڙهه ۽ عمل جو دور آهي، اُن ڪري پڙهڻ تي وقت نه
 وڃايو“ نادانيءَ جي نشاني آهي.

پڙهندڙ نسل . پ ن The Reading Generation

پَن جو پڙهڻ عام ڪتابي ڪيڙن وانگر رڳو نصابي ڪتابن تائين محدود نه هوندو. رڳو نصابي ڪتابن ۾ پاڻ کي قيد ڪري ڇڏڻ سان سماج ۽ سماجي حالتن تان نظر ڪڍي ويندي ۽ نتيجي طور سماجي ۽ حڪومتي پاليسيون policies اڻڄاڻن ۽ نادانن جي هٿن ۾ رهنديون. پَن نصابي ڪتابن سان گڏوگڏ ادبي، تاريخي، سياسي، سماجي، اقتصادي، سائنسي ۽ ٻين ڪتابن کي پڙهي سماجي حالتن کي بهتر بنائڻ جي ڪوشش ڪندا.

پڙهندڙ نسل جا پَن سڀني کي **ڇو، ڇا، ۽ ڪيئن** جهڙن سوالن کي هر بيان تي لاڳو ڪرڻ جي ڪوٺ ڏين ٿا ۽ انهن تي ويچار ڪرڻ سان گڏ جواب ڳولڻ کي نه رڳو پنهنجو حق، پر فرض ۽ اڻٽر گهرج unavoidable necessity سمجهندي ڪتابن کي پاڻ پڙهڻ ۽ وڌ کان وڌ ماڻهن تائين پهچائڻ جي ڪوشش جديد ترين طريقن وسيلي ڪرڻ جو ويچار رکن ٿا.

توهان به پڙهڻ، پڙهائڻ ۽ ڦهلائڻ جي ان سهڪاري تحريڪ ۾ شامل ٿي سگهو ٿا، بس پنهنجي اوسي پاسي ۾ ڏسو، هر قسم جا ڳاڙها توڙي نيرا، ساوا توڙي پيلا پن ضرور نظر اچي ويندا.

وڻ وڻ کي مون پاڪي پائي چيو ته ”منهنجا پاءُ
 پهتو منهنجي من ۾ تنهنجي پَن پَن جو پڙلاءُ.“
 - اياز (ڪلهي پاتم ڪينرو)

پڙهندڙ نسل . **پَن** The Reading Generation